

KOVÁCS LAJOS

Ne engedjétek el apánk kezét!¹

Anyánk az utolsó két évben már semmit sem értett abból, ami körülötte történt. Az Alzheimer-kór! Dehogy! Agyinfarktus! Ugyan már! Agyérelmeszesedés! Mindenki szabadon, kedvére kiválaszthatta mamuska szerencsétlen sorsát, megválasztva vele ugyanazt a véget. Ezer „szakorvos” élt a családban, a szomszédban, a munkahelyeinken, naponta tökéletesítették a diagnózist, és soha senki sem engedett a maga bizonyosságából. Láttuk már addigra számtalan „nagytestvérét”: ismerősök, rokonok között pusztított a tudatlanságba merülés fölfoghatatlan szövevénye. Nagy harcolásaiban egyre gyakrabban oda-odaütt – néha apánk zavarát fokozva, máskor nevetelnékünket fojtogatva. Erőtlen pofonjai is azokra az időkre emlékeztettek, amikor még ereje teljében volt. Ütni az anyákat fékentartó rémülettel tudott: ártatlanul és ártalmatlanul. A kétségbeesés indulatával, de az azonnali megbánás büntudatával.

Ha apánk – elmúló nagy erejével – még le-lefogta ezt a cséphadarást, anyánk hirtelen felszisszent tőle, s utolsó szikrájával az értelemnek visszakiajtott: jaj, de hideg a kezed! A haldoklónál is jegesebb volt akkor már a túlélő másik ember érintése. Apánk beteg lett tőle.

(Nagy, hatalmas kezek, lábak. A drótok feketéjével körmei alatt. A hazaérkezést követő félórak türelemjátéka volt a tisztogatás, természetrajz-filmek emlősei kutakodnak így saját testükön vagy egymás szőrzetében. Apánk sokára szokott rá az ollóra, a bicska neki természetesebb fegyvere volt, azzal tudott vágni, reszelni, hajlítani, törni – drótot, fát, körmöt, kenyeret. Megnyitott vele elrozsdásodott csavarmenteket, telefonos vizsgaoszlopokon beszorult vasszekrényeket, csak megvakarta velük az oxidálódott biztosítékokat, és már lélegeztek a telefonvonalak újra.

Nem tanították meg semmire, amikor nagyapánk nyomában távírdamunkásnak szegődött; leselkedett, vagy ösztön és gondolat határmezsgyéin egyensúlyozgatott, hogy ráismerjen a megoldásokra, a ravasz fizika és kémia hidegleléseire, eltévelyedéseire, szándékos tévedéseire. Akkora volt benne a tisztelet, hogy az példás dacot szült. Ha küldték az oszlop tetejére, nem kérdezte, hogyan kell, mert csak lökték alá a vasakat, mondvá, hogy ezzel, ni! Minden válaszban csak kérdeztek tőle: mit akarsz te itt közöttünk, ki küldött ide, kinek a helyére tolakszol? A saját apja, Dukony nagy-

¹ Kovács Lajos regényének itt közölt részletét irodalmi hagyatékából Bombitz Attila irodalomtörténész állította össze.

apánk se mutatott más képet a dologhoz – ezt várták el tőle. Ha leültek egy árokpartra, csak régi történetekkel untatták egymást, soha a közelmúlt, soha a tegnap. A máról is az otthon jutott az eszükbe, a földek, a letöretlen kukorica. Ahogy a kukoricatörés közben csak a távírda, csak a bizonytalan őszben fuldokló reménytelen tavasz: lesz-e folytatás a tél tétlensége után? Ez az időnymunka idegőrlő játéka. Minél korosabb valaki, annál kisebb az esély a visszatérésre, annál haragosabb a tekintet a fiatal felé, különösen akkor, ha megáll a lábán, ha fölmászik segítség nélkül az oszlop tetejére, ha olyan kötést csinál, amit nem szaggat szét majd a téli vihar. Ha nem olyat csinál, senki nem szól érte, hagyják, essen szét, majd akkor kiderül, hogy kire nincs szükség az ilyen munkával...

A tisztelet mindenekfeletti! Apánk is látja, ha a másik fiatal fiú kötése megcsúszik, de el kell nézni másfelé, hulljon el a férgese! Egyszer megpróbál rajta segíteni, a dac már elég ellenálló, a másiknak nem kell az egyik támasztéka, nincs mögötte bölcsesség. Apánk meghátrál, el is távolodik: mindenkitől egyenlő távolságra! Nagy keze van már akkor is, a korán elveszített kamaszkor határán, nagyapánk tekintélyének foszladozását is ez a két tenyér próbálja megállítani. Nagyapánk nem tudja eldönteni, ki is ő tulajdonképpen: a vasutak töltésein anekdotázva a hajdani paraszt ágaskodik benne, ha meg szüretre tisztogatja a hordóit, a távírdamunkás büszkesége undorodik a penész érintésétől. Apánk még mindenhová követi, követné – végre itt az alkalom, hogy sok időt tölthessenek együtt. Utol kell érni az Időt, levakarni az elmulasztott évek hulló hámrétegét a megkérgesedett bőrről. Nagyapánk érzékenyen erre is, szó nélkül hallgatja el apánkról az elismeréseket. Apánk tegnap még parasztként hajszolta magát agyon a cséplőgép mellett, hogy holnap béremelést merjen kiszemtelenkedni az öregek előtt – sőt ellenükre – a felvigyázótól. Érelődik a brigádban a bukás feletti elégedettség, amíg saját bukásukra rá nem ébrednek. Apánk béremelést kap, s mert a gyávaság kérdései elmaradnak, nagyapánk is elmerül a ritka iszapban, a keserű tömegben. A többiekkel együtt utálja az apánk pimaszságát.)

Mindig borzongással és kellő távolságból bámészkodtam a testi hibáin. Nem voltak ezek közismert nyomorúságok: nem sántított, nem volt púpja, nem hiányzott a páros szervek valamelyike. Az alsó vaskos lábszárán, izmos vádliján kidudorodó visszerek látványa ritkán adatott meg a kisgyerekeknek. Apánk szemérme határtalan volt. Térdig érő zoknikat viselt, gumírozás nélkülieket, harisnyatartóval kötözte a vádlija fölé a laza pamutlábbelit. Többnyire hajnalban leshettem meg a szertartást, ahogyan öltözködve rejtegeti ezeket a csavarodó, tekergő, durranásig feszülő, kék visszereket. Ha kérdeztem, azonnal rávágta: nem fáj. Egészen fiatal voltam még, hiszen a gyanútlanul tapintatlan kiskölyök merte csak megkérdezni. Soha később nem beszéltünk róla, most pedig, amikor ez a lábszár sötétlila, fényes, pusztuló hámrétegével már mindent elfed, látom és elhiszem a hihetlent: nem fáj neki. A hideg tények győznek meg: soha nem kapott trombózt, soha nem került miatta

kórházba, de még orvoshoz sem. Mintha mindig lettek volna, mintha veleszületett különlegességek lennének, úgy megyünk el már naponta mellette.

Látom, ahogy öltözködik, és nem emlékszem, hogy hordott-e valaha is rövidnadrágot. A térdzoknik is hamar eltűntek a hajnali kelések áhítatából, mert gumírozott, feszes szárú zoknik váltották fel a régieket, s apánk visszerei nyilvánvalóan nem viselték volna el a szorítást. Anyánk mennyit válogatta a bokafixekeket! Inkább átjárt a Duna túlsó felére, csempészni a határon, mert *ott* lazábbak voltak a zoknivégek, apánk pedig kedvére meg is tudta őket nyújtani, tépni, szaggatni – *repegetni* –, ahogy ő mondta. Vastag, puha anyagot keresett anyánk, én kinn várakoztam a boltok előtt, elsündörögtem a könyvesboltok felé, fél szememet a kijáratokon tartva, sosem kellett részt vennem a válogatás végtelen izgalmas-unalmasában – kinek-kinek a maga ízlése szerint.

Apánk sötétlila – a családi szótár szerint fekete – lábszárai is csak akkor tűntek fel, mikor már mindketten elügyetlenedve közeledtek a tehetetlenség felé. Apánk éppen elkerülte Dukony nagyapánkat a túlélés versenyfutásában, vagyis hát az Időben, átlépve a nyolcvanadik kordonon, anyánk pedig közelítette színész nagyanyánk hosszú betegségének határát a hetvenhetedik évében.

(Apánk alig múlt tizennégy, mikor nagyapánk megüzente, hogy nem mehet haza aratni, mert elveszik a postai munka. Mostoha nagyanyánk rikácsolva átkozódott, megtelt a kis utca a jajongással, a fenyegető szegénységgel, éhhalállal. Nagyapánk testvérei is sorra kiálltak a kapukba hallgatni az esztelen rikoltozást: Etel már megint megbolondult, verni fogja a gyereket, ilyenkor mindig őt üti, közbe kellene lépni. Apánk még nem elég erős lélekben, hogy megvédje magát két marka szorításával. Biztatni senki sem akarja, de már várják, hogy megtörténjen. Mostoha nagyanyánk a nevét rikoltozza, elő akarja keríteni az ingyenélőt, a senkiházi iskolakerülőt, ezt az istentelen fajzatot... Korán elmúlt nagyanyánk sem ússza meg az átkokat, akkor hirtelen megindul az utca két végéről a mostoha elleni összeesküvők fenyegető menete, s Etel mostoha nagyanyánk a kapuzárak mögé menekül.

Apánk percekkel előbb tette ugyanezt akarata ellenére. Valami arra kényszerítette, hogy jót tegyen, elkezdett vizet húzni a kútból, de idegessége kapkodó ügyetlenséggé dermesztette a mozdulatait. Lába megcsúszott a sárban, keze a rúd mellé kapott, álmélkodva tapasztalta, hogy az álmában észlelt repülés mennyire hasonlít a zuhanáshoz, csak a jéghideg víz ébresztette rá, hogy nem alszik. A teli vödör is beleloccsant mellette a vízbe, abban meg lehetett kapaszkodni, de elszállt az ereje, s amit máskor meg tudott volna tenni, most nem merte vacogó erőtlenségében. Nem mászott, csak kapaszkodott, és kiáltani sem volt ereje.

Zúgó visszhangként érték utol a mostoha szidalmi. Szőkevénynek káromolta az asszony, akit ő *anyámnak* nevezett, pedig hogy gyűlölte ezt a szót. Hintázva ült a vödör szélén, a víz peremén, mint a pokol tornácán. A betongyűrűk között tovább torzult a torz szidalom, nem az értelemre, csak az idegek kihűlőben lévő karcolásai-

ra hatott, s apánk hideg agyában lassan langyosodni kezdett a lázadás. Belezsibbadt a tenyere, úgy szorította a farudat.

Az idő értelmetlenné vált múlásával sem enyhült ez a düh. Egyszer a kútból is vissza kell térni, hogy valami elkezdődjön másképpen történni. Apánk kívárta, hogy rátaláljon a mostoha, amikor az átkok lassan félelemmé, kereső nyugtalansággá egyszerűsödtek. Az asszony hirtelen elvesztette lába alól az uralkodás hazai talaját. Az eltűnt fiú végleg nyomorúságba taszította volna, hiszen órákon belül kellett válszólnia nagyapánk megüresedett helyéről az aratóknak, s mögöttük igazából a papnak. S nagyapánknak is el kellett volna számolni talán... Nem akarta megadni apánkat, de nem mozdulhatott el innen, amíg számot nem ad az utcának a gyerekről. Ha már kiordította magából az eltűnését, meg kellett találnia, hogy azt is a világ tudomására hozhassa, mielőtt intézkedik a kaszásokról...

Látta a kútba merült kútostor nyelét, meglátta apánk meztelen talpának két árát a sárban. Megértette, hogy mi történt. Behajolt apánk fölé a nyolc méteres mélység magasságában, és sziszegte, hogy visszhangot ne verjen a fönti világban a hangja: megvagy?

Apánk megrángatta a fuldokló ostor nyelet, homlokon koppintva vele a gyűlölt arcot. Mostoha nagyanyánk szaladt a kútgém végére, az ostornyél másik hegyére hasalt, s a természetkövel összefogva a maga formátlan súlyát a kútkávéig rángatta apánk gyerektetését.

A nap érintésétől megoldódtak apánk görcsei, kikászálódott. Az asszony feléje futott volna, de félúton megfékezte a kamasz kegyetlen pillantása. Már nem térhetett ki előle, de meggondolatlan örömét a túlélés felett két magasra emelt, talán ölelésre szánt karjával nem tudta már megváltoztatni. Apánk most egyenként ragadta meg – talán a torok helyett – ezeket a vézna karokat, s fojtotta bele a szusz helyett a vér keringését a megszorított ereibe.

Akkor törték rájuk a kiskaput a nagybácsik az utcáról. Hirtelen – mint a fényképész magnéziumlobbantása után – mindenki belevakult utolsó mozdulatába. Az asszony menekülésért könyörgő tekintetét senki nem szánta. Apánk testéről még patakokban folyt a kút vize. A két nagybácsiból a józanság *hagyd el!* kiáltása szakadt ki. A dermedt fényképen elmosódtak a mozdulatok. Lassan elszakadtak egymástól a testek. Apánk ledobálta magáról a ruháit, az asszony elfordulva, de szolgálai alázattal dörzsölte róla a saját törülközőjével a hideg vizet, a két férfi pedig elindult a paphoz, hogy jelentsék: nagyapánk helyett apánk lesz a kaszás az aratásnál. A korát bölcsen elhallgatták.

(Anyánk csak üldögél, mint egy tyúkocsk a esti súrolófényben. Forgatja a fejét hozzá, nézeget bennünket, szeretne mondani valamit, ki tudja. Közben érthetetlenül, de kifejezően kárál. Apánk minden szerdán megvárja az érkezésem, akkor megterít a tenyérnyi udvaron, heti egy vacsorát közösen eszünk. A szerdákat szemeltük

ki, ilyenkor többnyire el tudok szakadni mindentől és mindenkitől. Tudom, hogy keveslik, de nem tiltakoznak. Nem fogadják el, csak hallgatnak róla.

Apánk már a bor töltögetésénél *emlékezni* kezd. Ebből látjuk testvéremmel, hogy ő is ballag a lejtőn anyánk után, aki két éve volt ilyen emlékező kedvében. Akkoriban még tudott beszélni hozzánk, most már csak az általunk láthatatlan lényeknek szánja a monológjait. Apánk figyel, ahogy elbeszélünk egymás mellett. Anyánk ki-kevert szóturmixaitól vissza sem hökkenek, sőt bólintgatok hozzá. Ez nyugtatja, s még bátrabban forgatja a szájában engedetlen nyelvét. Képtelenség, ahogyan elzagyvulnak benne a szavak, mégis van valami remény abban, hogy minden mondat elkezdődik, nagy ívű lendületbe jön, s aztán a tenger hullámaához hasonlóan odacsapódik a partra, és szétporlik. Semmi értelme a hullámvásznak, de szép, mert létezik. Anyánk is létezik. Nemsokára majd ez is elmúlik, de még nem ismerjük az idejét.

Apánk zavarát jelzi, hogy időnként megkérdezi tőlünk: ti értitek, mit beszél? Nem értjük, papa, de azért érezzük még, hogy ez itt a mamuska. Kicsit giccses ez a becézgetés, de elsímítja a bőrön a dadogás szederjességét. Apánk aztán elfelejtkezik a dologról, mert előbb-utóbb átveszi a szót. Anyánk ettől megnémul, s megint a tyúkanyó-effektus szerint forgatja a fejét. Nézelődik és csodálkozik közöttünk. Apánk mesél, és kétpercenként megkérdezi anyánkat: emlékszel, nem? Már az is ki-elégíti, hogy anyánk nem ellenkezik. Mehet tovább a történelem a maga útján...

Ezerszer hallott mesék, legendák, regék. Apánk szó szerint tudja őket, elég anynyit kérdezni tőle: emlékszik még a?... Emlékszik. Ez a heti kis agytorna a kapaszkodó, a szalmaszál. Megragadjuk egymás kezét, apánk rágyújthat a végtelen monológ-ra, mi is megszabadulunk a kényszerfecsegés kínjaitól.

Az orvos felízgatott, megint a szokásos szívritmuspanaszok. Apánk csak legyint: ezt mondták már az aratás után is. Jön a kútmese, mostoha nagyanyánk feudális folklórja, nem hamvad el bennünk soha az utálata, pedig mióta nem él már! Hol itt a keresztényi megbocsátás, gondolom kételkedve, pedig ilyennek nevelkedtem magam is, még ha belebotlottam is a kételyeimbe.

Apánk most hirtelen ráun a történetre, van egy másik, azt már évtizede nem adta elő, pedig az volt az igazi lázadás, akkor, ott senki nem segített volna rajta, rajtuk, ha meg nem zabolázta saját magát...

Mostoha nagyanyánk az aratás közben elkezdett keresni egy pengőt. Apánk éppen csak hazaért, elfeküdt az istállóban megágyazott szénatartóban. Ha nagyapánk távirózott, apánk sosem szívott egy levegőt az asszonnyal a házban. Az egy szem tehén mellett jobban érezte magát, bár eleinte a trágyaszagtól nem győzött undorodni. Etel néne – szerette társaságban így gúnyolni a nevelőanyját – utána csoszogott az ajtóig, ott nyávogott öregmacskásan, mutatva a tenyerében megtartott pénzt: hiányzik egy pengő.

Apánk másodszor is elhallotta, inkább fürödni kezdett a jéghideg kútvízben. Az asszony végigmorogta az utcát, bemerészkedett a nagybácsikhoz is, tíz körömmel

kapaszkodott az igazába, a gyerek romlottságának üszkösödő sebeibe – a megrendült hatalomba, mert itt minden felett csak ő rendelkezett ezidáig.

Apánk már készen állt a mulatságra, ment volna a kocsmá felé. Nem volt pénze, de az asszonytól sehogy sem kellett volna neki. Akkor inkább hitelbe!

A kapuban találkoztak össze, Etel néne elállta az utat, mutogatta tovább a tenyerét a képzelt hiánnyal. Apánk meghátrált, utoljára. A konyháig tolta-lökte őt a nyavalygós erőszak, a siráncokzásba csomagolt zsarolás. Itt most nagyon kellene minden pengő, ha egyszer apád nem jött meg aratni! Apánk csak menekült, és nem értette, miről folyik a sunyi harc. Egy hete kaszálta a pap földjén a búzát, már a cséplőgép tetejére is fölállították, emelgette az irdatlan papföldek mázsáit, tonnányi kévéit. Tetszett, hogy rá bízták, tetszett a többinek is, hogy a gyerek mit ki nem bír, tetszett a rafináltaknak, hogy megszabadultak valamitől, ami idő előtt szétporlasztotta a tüdejüket, elszagatta az izomrostjaikat. Este ki akart állni ebből a sorból, elszabadulni a marokszedőlány ügyeskedéseitől, a vén kaszások fölényes tekintete elől. A cséplőgépen is azért szeretett, mert egyedül volt, mindenki őt szolgálta ki, amíg adogatták a magasba a kévét. Vaksága, érzéki csalódásai hajsolták bele minden tévedésbe. Erős volt, tehát oktan.

Ha közösen kellett átjatszani a hatalom oldaláról a magukéra a megtermett papzsákokat, tökéletesen össze tudtak fogni. Apánk hordta a padlásra a súlyos gabonát, aztán a meglazított deszkák között már engedte is egyiket-másikat az ólba, hogy éjjel visszasettenkedjenek, s vigyék egymás közt osztozkodva a hasznót. Kölcsönös és hibátlan volt az összefogás. De a tudatlanságot megbüntették, s apánk tudatlanul fiatal volt ahhoz, hogy észrevegye: kizsákmányolja az erejét a saját közössége.

A pap elég pontosan értette, mi történik a cséplőgépen. Jól vagy? kérdezte meg naponta. Apánk büszke volt és rátarti. A pap csóválta a fejét. Apánk csak az ólból elemelt zsákokra gondolt. A nagy játszma számtalan síkon zajlott, és senki sem tudta biztosan, mikor kinek a térfelére tévedtek. Ösztönösen kerülgették egymást, tele voltak rosszat sejtéssel, de nem támadták meg egymást, amíg nyilvánvalóan rajta nem kaptak valakit. Apánkat elkerülte a balsorsa, de Győzi barátját évek múlva elcsapták, már ki sem mutathatta pokoli bűnbánatát, éppen akkor a frontra vezényelték, és az életével fizetett – na nem a kis csalásért, de vezeklésként mégis...

Apánk megszorult a konyhaasztalnál. Etel néne csak nyújtogatta csenevész karjait, nyálzott a torkából az önsajnálat. Nem volt hová lépni előre, rá kellett támaszkodni az agresszorra. Apánk megismételte a történelmet. Megragadta a két csontos alkart, s mert az ellenállva megfeszült, egyetlen határozott mozdulattal a magasba emelte testestől, lelkestől. S mert a jajgatás rikácsolássá vastagodott, a levegőben kalimpázó asszonytesttel tett egy fordulatot, s úgy ültette föl a konyhaasztalra, hogy alatta ellapult a vágódeszka, mellőle elgurult a nagykés.

Megnémult a ház. Apánk ezt úgy meséli, mint élete legnagyobb diadalát. Talán az is volt. Etel néne talpa alatt himbálózott a semmi. Apánk eliramodott az utca végére,

Győziékhez. Még útközben kifújta magából az indulatát, s amiért indult, magába zárta: nem akarta elmondani a diadalát.

Győzinek sem volt pénze. Ketten már nehezebben szánták hitelkérésre magukat. A kocsmáros nehezen hitte volna el a páros nincstelenséget, amögött már gyanú támadt. Ténferegtek a házak között, föl-le az utcában, várták a csodát. Apánk el is ment volna a kapujuk előtt, ha a barátja meg nem ragadja a karját.

Etel néne görbén, kivérezve állt a bálványhoz támaszkodva. A késő nyári esteledésben vértanúként görbült meg a háta a faoszlopok között. Nyújtotta a kezét, és azt nyöszörögte: meglett ám, csak elgurult. S mert apánk még nem ittasult meg sem a győzelemtől, sem a kocsmá borától, gyámoltalanul elfogadta a megkerült fémdarabot. Becsattant a kapu, s ő nem tudta, kit árul el a júdáspénz a kezében. Nem volt ereje visszaadni, vagy átdobni a kapun. Hatalmas pénz volt a markában. Győzi ártatlan mohósággal vigyorgott hozzá.

Apánk mindig elhallgatta a folytatást. Ez a történet innen sosem vett új lendületet. Most mintha belefáradt volna a szövegű ismétlésbe. Néz fölöttem a semmibe, már csőlátás is kínozza, de még nehezen ismeri be, hogy el-elesik miatta, mikor nem látom. Hagyja, hogy Győzivel együtt kiússzon a beszűkült képből a múlt. Ma már nem ásunk mélyebbre, ez nyilvánvaló. Nekem sem árt egy kis lelki csönd.)

Anyánkra gyanakszunk, kibírhatatlan már a szag a lakásban. Naponta cseréljük az ágyneműjét. Vakok és süketek vagyunk, apánk az orrunknál fogva vezet bennünket. Soha nem tévedő magabiztossága készül már a nagy vereségre, azt gondolja: az elsőre. S ha ez bekövetkezik, mi lesz itt még!

Hosszú negyedórát tölt a mellékhelyiségben, ezt a szokását már gyerekkorunkban is röhögve csúfoltuk. Előbb elszívta a cigit, aztán kiszellőztette a nyomait, anyánk vakbuzgó hitét tartotta vele egyensúlyban, már évek óta hitegette, hogy leszokott, s csak aztán végezte el a dolgát. Sikeres legendát gyártott a végén üléshez, a kegyetlen szoruláshoz, amely miatt nélkülözzük a társaságát. Még újságot is vitt magával, sosem kaptuk rajta, hogy a szemüveg az asztalon maradt a kisszobában. De most nem dohányzik, mióta a szívével ráijesztettek az orvosaink, pánikba esett, és egycsapásra abba tudta hagyni. Mégis visszatért a hosszadalmas trónolásokra, nem győzzük kivárni, hogy visszatérjen. Szorulása van, papa? Valami baj van?

Sűrűsödnek a kérdések, emelkedik a hangerő a válaszokban. Már nyilvánvaló, hogy bajnak *kell* lennie, és mi nem játszhatjuk ezt a játszmát a végtelenségig. Anyánk a szakadék túlsó széléről most jó szövetséges, nem tud ellene fordulni, ő legalább olyan, mintha együttérezne és egyetértene vele. Mi is együttérzünk! – de ezt nem lehet kiáltozással bizonygatni. Apánk visszafarol az elefántcsonttoronyba, csak már rejtegetni sem lehet többé a fájdalom fintorait az arcán. Meg kell mondania, mi baja! Ágaskodjon már magasabbra a gyávaságánál az önérzete! Mit művel velünk? Meddig?

Kitakarja megtört, öreg kis testét. Feszül, pocakosan domborodik a hasa. Sosem volt ilyen pocakos, néhány napja, hete történhetett. Megzavarodva kiáltunk orvosért, magára rántja a takarót, mintha mindent visszavonna.

Az orvos nehezen jön ki, nem járóképtelen a papuska, nézzük csak, mi az a nagy baj.

Aztán csak apánk háta mögött legyezget felénk, hogy nagy!

Apánkat kocsiba tuszkoljuk, egyenesen az urológiára, soron kívül, egy idegesen várakozó tömegen keresztülfurakodva... Az urológus doktornő a lehetetlenre vállalkozik, apánkat levetkőzteti, ráveszi, hogy a testébe hatolhasson, hogy fájdalmat okozzon. Mindent előre közöl vele, ami fájdalommal jár, s mert innen már nem lehet elszökдdсni, apánk megbénul, nem a teste roppan össze mégsem. De nem titkolja a fájdalmat, s amikor katétert kap, s levezetik a napok (talán hetek) óta gyülemлő, kínosan szivárgó vizeletet a testéből, ugyanezzel a parttalan-gáttalan kibeszéléssel könnyebbül meg. Elsírja magát, de azonnal kiegyenesedik, s ha nem mondanák neki, hogy a katéter a testében marad, megölelne bennünket egyenként. A doktornő megsúgja a háta mögött: prosztata. A szemébe persze a kegyes féligazságot mondja elzáródásról, gyulladásról, *sajnos bizony elhanyagolt állapotról*... Apánk nem veszi magára a felelősség kérdését, mi tudjuk, a doktornő tudomásul veszi. Már csak az a kérdés, haza lehet-e menni innen, vagy ez is kórház? Nem kórház, és haza lehet menni. De beutalóról is szó esik, alapos kivizsgálásról, valószínűleg erős gyógyszeres kezelés következik, ehhez a fővárosba kell... Apánk sztereotip fejrázása most nem komoly, a doktornő félszemmel a mi gesztusainkból tájékozódik, s mutatja, hogy sürgős a folytatás.

Hazamehetünk. Apánk leül anyák ágyára, mamuska hirtelen felpattan, s belekapaszkodik két kézzel a karjába. Egy pillanatra mindenki azt hiszi, hogy megtért kö-zénk, megint értjük egymást, mint azelőtt. De a hosszan elüvegesedett pillantás lassan ráébreszt bennünket a tévedésünkre. Anyánk ösztönösen védekezik apánkkal – ellenünk. Már csak őt véli felismerni. Közben pedig magázza, maga maradjon itthon, maga mit keres itt? – szaporodik körülötte az összevisszaság.

Apánk babrál a katéterrel, éjszaka majd kiügyetlenkedi a testéből, de csak hajnalban telefonál, majd szétrepedek, kiáltja a telefonba. Rohanok vele az ügyeletre, a doktor még nem csinált ilyet, ez szakorvosi feladat, csak éppen nincs szakorvos, megyünk a Királyvárosba, ott is csak az ismeretség segít, apánk most már hisztérikusan tiltakozik a gyulladás, az elzáródás, a szivárgás szégyene ellen. Követeli a katétert, egyetlen nap alatt megszerette a megkönnyebbülés egyszerű, alig fájdalmas módját. Még egy orvos regisztrálja nekünk a bajt, igyekszünk metakommunikációs jelekkel a tudomására hozni, hogy már mindent tudunk. Talán új beteget remélt a doktor, s egy különleges esetet, de ezt már elhalaszták előle. Apánk holt fáradt, hazafelé elalszik az autóban, anyánkkal sem konzultálja meg a helyzetet, most ő me-nekül az ágyba, s fordul a fal felé. Anyánk félbemaradt mozdulattal üldögél, elnéz fő-

löttünk az ablakon át az utcáig. Magyaráz valamit új, kotyvasztott nyelvén, s mintha káromkodott volna egyet. Először az életben.

(Ismerte nagyanyánkat?

Szerdánként kiülünk a nyári udvarra, én magázom apánkat, soha nem mondta, hogy tegeződjünk, csak az unokáira nem szólt rá, azokkal pertuban is maradtak mindörökre.

Egyszer nagyapátok egy koporsó fölé emelt, ott lehetett az anyám, de másra nem emlékszem. Három éves voltam – mondja.

Jó lenne valamit még kihúzni belőle, de sosem jutunk tovább. Nem beszélgethetek vele akármiről, mert nincsenek mindenről közös élményeink, ismerőseink. Ha magától elkezd egy történetet, már elég, ha néha közbevakkantok. De anyánk mélyülő némasága, zavarossága őt is visszafogja, s nehezebben lendül bele. Próbálgatom a napi politikát, de néhány napja valaki végleg lefordította erről az útról is. Kérdezgetem a Pilisvölgyről, földiekről és új barátokról. Ilyen egyszerűen kell beszélnem ahhoz, hogy összeálljanak benne az arcok, a történések. De csak azt számolgatja, ki mikor halt meg. Alig olvasunk össze három élt, s abban se vagyunk biztosak.

Aztán mégis megéled a halott asszony. A mostoha nagyanyánk, Etel néne támasztja fel, mint apánk gyerekkorában annyiszor. Még mélyebbre, még messzebbre merészkedünk a múltban, már iskolás gyerekként hasogatjuk magunk körül a levegőt.

Etel néne odaveszi az elhalt testvére lányát. Az izsai múltból mindent elveszített, amikor ideköltözött nagyapánkhöz, most ez az elárvult gyerek a ruháiban visszahoz valamit az ő emlékeiből. Egyiküknek sincs senkije: ennek egy ismeretlen és mosolytalan néni, akit mindenki öregasszonynak nevez, mert feketébe öltözött a világ ellen. Annak egy riadtan vadóc lány, akivel Etel néne még soha nem találkozott. Gyökértelen rokonság, ilyenek az érzelmeik is egymás iránt, ebből kócolnának erős köteléket maguknak. A gyerek nem hazudja az összetartozást, Etel néne pedig gyalázatosan tehetségtelen a mézes-mázosságban. Ha ölel, merev botok között szorong a lánytest, ha becéz, otromba gügyögéssel riasztja az okos várakozást. De verni is tud két cséphadaró, erőtlen kézzel, a lány majd sokat sír miatta, de nem az ütleget fáj, hanem a szeretetlenség.

Dukony nagyapánk is érzelemmentesen veszi tudomásul a törvényt: ide kell venni, nincs más vérrokona a lánynak, maga hozza el Izsáról, ezzel talán nem vásárol be olyan szerencsétlenül, morogja maga elé. Lovas kocsit fogad, bosszankodik is, mikor látja, hogy kézben, vonaton is utaztathatta volna ezt a csomag semmiséget. A lánnyal tréfálgozik, nagyapánk kötekedő tréfamester, aki ugyan nem aláz meg, de falakat épít a lerombolt önbizalom köveiből. A lány, Ila, darabonként veszi át a helyét: asztalhoz ül, ágyig vezetik, megtanulja a fiókok tartalmát a konyhaszekrény-

ben, vödörök-seprűk helyét a sarkokban. Ütődik-verődik a családtag és a cseléd szerepe között. A felnőttek is csak szédelegnek ebben a térképezetlen földrészben.

A lány nem harcol a helyekért, apánk mégis védekezésbe szorul. Még iskolás gyerek, akinek a helyére lehet ülni, akit a lány helyett is küldözgetnek, mégiscsak ő a *gyerek*. Nagyapánk nehezen mond ellent, apánk pedig egész héten magányosan vívja a csatáit, a távírdamunkás csak szombaton jön haza, s vasárnap már siet is vissza. Néha összezördülnek, éjjel nagyapánk zajt csap az ágyban, hajnalban panasznapot tart az asszony, nagyapánk latolgat, ha már nem menekülhet előle, kioszt egy verést is apánknek. Apánk mindig rászolgál, védelmet csak a nagybácsik jelenthetnek, de nagyapánk ugrik, ha a testvérei az asszony ellen vallanak. Lassan mindenki beletanul a szerepbe: az asszony a gyerek fajtalanóságát kárhoztatja, mert nagyapánk az első asszonyt soha nem védelmezi. Az ő vére pedig a meddő második asszony gyűlöletes öröksége. Apánkkal egyszer megkérdeztük, miért nem volt több gyerek Dukony nagyapánk udvarában? Sose jött meg a vérzése – mondta röviden Etel néniről. Később apánknek még mondott valamit: – Egy idő után már hozzá se nyúltam.

Apánk azonban szökött a háztól, s mindig ritkábban járt haza. Ha megérkezett, csak az istállóba húzódott, s kelt már az öregasszony előtt, hajnalban, hogy iszkoljon az iskolába, nyáron a rétek, kaszálók zöldjébe. Hereként él, rikácsolta a vénasszony. Enni se adsz neki, hogy mered vádolni? – kérdezték vissza a nagybácsik.

Apánk gyakran náluk evett, ha behívták – magától sosem kéredezkedett. Élt még az öreganyja, ahhoz bármikor behúzódhatott, kulcsa is volt a bejárathoz. Ott evett a legtöbbit. Ha hétvégén hazament, hallgatta a feje fölött a veszekedést saját magáról, s kapta előbb-utóbb a verést is érte. Ha nem kapta, nagy összeveszést kellett végigülni, s aztán nagyapánk kihajította az ebédet az udvarra. Apánkét is. Ez volt a nevelési elve.

A történet érzelmösségbe csap át. Apánk éjszaka – mint a romantikus költészet sikerdarabjának árva hőse – ismeretlen nagyanyánk sírját keresgéli, gyertyája nincs, a lángot is más mécsesből lopja, gazt éget, majdnem felgyújtja a temetőt.

Nagyanyánk könnyes emlékezete megüli a szobát, a nyári udvart, megint elakadunk. Apánk igyekezne, de semmi más nem jut az eszébe. Föloldanánk a drámát, az ő nagyanyjáról kérdeznénk. Apánk sűrű fekete szálként varrja el ezt a történetet is: – Valaki szánalomból meg butaságból romlott húst adott neki, aztán belehalt.

Nagyanyánk ebben az elnémulásban süpped el. Hiába kaparjuk ki magunknak ismeretlen lényét, mindig újra eleszi előlünk a föld.)

Ennyit még nem beszéltünk az igazság mellé, apánk mellett. Hetekig kellett várnunk a gyors fővárosi vizsgálatra, aggódva figyeltük a változásokat a testén. Mindent látnunk, ami nem történt meg, és semmit sem érzékeltnünk abból, ami kiáltóan árulkodott az állapotáról. A szerdák helyére a rendszertelen sűrítés lépett, húgom naponta többször is, magam délutánonként – minden mást félresöpörve – csitítottuk a lelki-

ismeretünket. Apánk élvezettel fordult újra a gyerekkora felé. Nagypánk, a vénasszony, a barátai... Gyalog jártam, hogy poharazgathassak vele, miközben félelmek gyötörték: melyik éjszaka fordul meg a világ?

Apánk, a látszatok embere, tökéletesen rendben volt, mint akiről semmi aggasztót nem mondtak. A természet csapdáját szimatoltuk ebben a jólétben, sajnálkoztam magamon, akinek még kijut néhány szép nap, mielőtt összeomlik a megroppant szervezet.

Számtalan jó tanács intett egy józanabb útra, bölcsebb erőbeosztásra: nem kell a bűntudat, ne ásd bele magad a tartozik-követel iszapjába. Amit nem tettél meg, azt úgysem fogod pótolni, amire képes voltál, abban akkor is elburjánzik a hibák pör-senése, ha eleget tettél.

A laboratóriumi eredmény után összemarkolt bennünket a bizonyosság. Apánk-nak semmi gyakorlata a latinban, az orvosi szótár böngészésében. Az ember megta-nulja a közhelyszótárt, s adaptálja az elítélteknek. Apánk helyzete azonban kedve-zőbbnek látszik, mint ahogy először diagnosztizálták. Talán a gyulladás volt erő-sebb a kelleténél, talán a vitalitása rontott neki a rákos sejteknek. A látszat csatát nyer a mulandóság felett, mert ez a dolga. Mert hiszünk benne, és szükségünk van rá.

Apánk feltűnően változik. Sétákra ragadtatja magát, nem bánja, hogy anyánkat is elvonszolom magunkkal. Elkezd az utca szemébe nézni. Anyánkat már hiába szólítja meg bárki, közömbösíti az arcokat, hangokat, gesztusokat az Idő. A megállt pillanat. Néha mintha sodródna egyet a másodpercmutató, egy szempilla rezzenése az egész. Aztán lehet helyette válaszolni, lehet róla beszélni, ő a kör közepén is kívül marad a körből. Az ösztönök nekilódítják a botorkálásnak, apánk elviseli a szánalom minden ránk zúduló jelét, hirtelen fölébe kerekedik valamennyiünk áloptimizmusának. Az apánk megint eszelősen hívó lett, követelni kezdi az Istentől anyánk meggyógyítá-sát, magáról nem is beszél, neki semmi baja. De minden szó, amit anyánkról kiejt, az ő lüktető fejfájásait szolgálja. Önzetlen önzésbe kezd, anyánk sajnálata: önsajnálát.

A katéter a testében talán ekkor válik elfogadhatatlan nyűggé. Ettől kezdve felej-ti el állandóan, hogy magával kell vinni, ha két métert akar változtatni a helyzetén, akkor is. Soha többé nem fogja fel, hogy az élete tartozékával fekszik, kel, sétál, für-dik, étkezik és hány. Állandóan rossz helyre akasztja, mindenhol leszakítja a ka-téter végén vitorlaként dagadó vizeletzacskót. Hová repítő vitorla ez?

A séta véget ér, anyánkat sikerült otthonról hazavezetni, ha gyanakszik is, elfá-rasztottuk, s most bújik az ágy vágyott melegébe. Mellé ülök, amíg elalszik, bár soha nem tudjuk, mennyi a színjáték ezekben az álmokban. A figyelmem rajta, a szemem apánkon. Jöhet a múlt!

Apánk sorra veszi újra a földieket. Soha nem tartott velük szoros kapcsolatot, inkább kerülte őket, de most a mustra ideje van, össze kell szedgetni a maradék morzsákat az időből.

A Győzről kérdezem, ő valaki volt apánk mellett, de még nem tudom, miért és meddig. Én sosem találkoztam vele, mert elveszett a háborúban. Apánk tétovázva kapargatja elő a távoli kép megszaggatott lapocskáját. Talán szőke fiú volt, széles szájjal, nagy nevetésekkel, apánk árnyéka, ugyanabból az utcából. Egy osztályba jártak, mezítláb rugdosták a réten a rongylabdát, apánk tarisznyája az egyik kapufa, minden meccs előtt megforgatja maga körül, aztán fölúgató az égbe, senki tarisznyája nem jut ilyen közel a felhőkhöz. Mások féltik a tarisznya tartalmát, összetörhetnek az értékeik. Apánknak nincs mit féltenie, füzet, palatábla nem törik olyan könnyen.

Később egy történet újra előbukkan. Apánkat heréért küldi nagyapánk, nagy a szegénység, nincs munka, távírda sincs, a földeken is kevés a termés. Otthon nyulak reszelik az ólak falát. Apánk Győzivel indul a tolvajlásra. Hosszan tervezik a trükköt, megkerülik a kukoricaföldeket, feltérképezik a veszélyeket. Már tart hazafelé a koscsik sora, esteledik. A fő veszély a csósz. Apánk a kukoricaföld felső szélén sem áll meg, határozottságot mutatnak, mint akik csavarogni indultak. A zsák a ruha alatt rejtőzik. Meg kell várni a szürkületet, az megvakítja a csószot is.

A parasztok rezzenéstelen arccal ülik meg szekérbakot, csak a szemük forog. Nagy pantomimjáték részesei vagyunk, az öregek minden élettapasztalatával, a gyerekek minden tehetségével. Az öregek nagy előnyt élveznek: nem hisznek senkinek. Apánk Győzivel az állandó siker, a félrevezetés élvezetét hajszolja. A parasztok a munkamegosztás törvényei szerint cselekszenek.

Apánk és Győzi ülnek az árokparton, botokkal pilinckáznak, trappolnak az esteledő porfelhőkben. Játszadozunk? – kérdezik a tekintetek a bakról. Amúgy a köszönést se nagyon fogadják.

A két gyerek a dombtetőn foglal állást, belátni minden irányt. A falu felé szítálnak a szekerek a lejtőn, a földek emelkedője felől elfogytak a hazaballagók. Első csel: be a kukoricásba vizelni. Semmi okuk rá, csak ácsorognak, várják a csószot... Dehogy várják. A csöndre, a csósztelenségi állapotra várnak. És csend van, és a falu felől elülnek a porködök.

Második csel: kijönnek a kukoricásból, nadrágigazgatás, a vizelés látványos utómunkálatai. Elégedettek magukkal, feltűnően üres a kezük, bombázórepülő s játéka csapnak át, hangosak, tudatják ittlétüket. Aki akarja, most szólítsa meg őket, íme az ártatlanságuk!

Már alig fénylik a határ. Zsebre vágott kézzel, halkuló füttyögéssel ereszkednek a dombok, a földek felé. El a falutól.

A csósz a másik oldalról figyel, egy bokor mellett olvad a szürkületbe. A parasztok mind ostort lengettek feléje, ahogy elhajtottak mellette, tudja hát a dolgát. Apánk és Győzi harci hévvel, kapkodva tépi a herét, lihegésük a meglapult határban suhogó visszhangot vet. Szerepet tévesztve tarolnak, dühöngve tömik a zsákmányt a vászonzsákba, elfelejtik a célt, csak a módszer számít. A csósz olyan közel toppan melléjük az útról, hogy csak zsák nélküli futással lehet kicsúszni a markából. Apánk

a szomszéd falu felé menekül, nagy kört kell futnia, hogy a barátját is megelőzve hazaérhessen. Győzi a legrövidebb úton szeretne hazaérni, őt várják és megvédik... Apánkat majd Győzi gyávasága, árulása adja fel, mert a csősz szeme sem macskaszem, s a megfutó tolvaj, aki a zsákot itt hagyta, nem fontos kérdés többé.

Győzi erőtlen ellenfél, akit a férfiember kimért futással a kapuig követ.

Éjjel apánk zárva találja az istállóajtót. Nagypapánk a verandán várakozik, s már ültében odavág a vizes kötéllel. Éhen döglenek a nyulak, te! Ennyi a mondanivalója. Apánk összeszorítja a fogát, nyeli a szégyen szűkülését, távolról hallja, hogy Győzi bömböl, és veri a kapujukat: engedjete haza!

Később, mikor megnyílik az istálló, apánk átmegy a barátjáért, és helyet szorítanak egymás mellett a jászolban. Két antikrisztusra leheli melegét a marha.

Nézem apánk vaksi szemét, mert a hangja már párát vetett. Jól sejtem: túlérzékeny pontokat tapintgat az emlékezet. Gyorsan töltök a borból, mostanában vöröset iszik, vagy sörözünk. Az eszünkbe sem jut, mennyit rövidítünk a begyógyyszerezett életünkön.

(Őszig a határ közelébe sem mehettek. Apánk élvezte az iskolátlan szabadságot, nagypapánk mégis behívást kapott a távírdára, Etel néne a lyánnal volt elfoglalva. Meddő ölében fölbizsergett talán a rokonvér iránti langyosság. Forróságot soha nem tapasztalt a testében, még a betegségek idején sem. Érzelem nélkül próbált szeretni, de a szegénység még a látszatot is bemocskolta.

Apánk féltékenysége ki sem bimbózott, s már elfagyott az otthontalanság hűvösségében. A lányt is megverték, talán óvatosabb haraggal, de kíméletlen következetességgel. Etel néne türelmetlenül figyelte a lassú növekedést, a haszontalanságot, az értéktelen gyermekséget. Ettől törtek korábban és gyakrabban a tányérok a konyhai dézsában, ez kapálta el a kert gyökereit a délelőtti sietségben. Ila tudatlan, tanulatlan, idomítatlan cselédsorba került, egy megkímélt otthon jókedvéből a pofzkodás ríkató pocsolyájába. Nem tudott vizet húzni, csípős libák elé zöldet vetni, krumplit ültetni, babot válogatni. Nem ismerte, mi a rántás, nem bírta el az óriáskenyeret, nem érte el a magas ház sarkában a pókhálót. Folyton tévedett, lezuhant, fölbukott, mellényült, rálépett... Apánk legalább időt nyert a pofonok kiosztásában a futásával, a késői hazatéréseivel. Ila előtt a kapu, a kerítés, a kert, a szomszéd ház fala fegyveresen őrzött határvidékké változott. Még nem volt iskoláskorú sem. Apánk szánalma csak távoli leselkedésekben volt tapintható. Ha Fillát verték, a maga megúszott büntetéseit ünnepelte. Győzi néha megkérdezte: a testvéred miért síkít, ha büntetést kap? Apánk meg visszakérdezett: te miért üvöltesz értem, ha elkap az apád?

A nyár végi, érő kukorica elfeledtette a herelopás következményeit. Apánk kicsempészett egy zsákot a kamrából, a padláson bontott ki egy deszkát, lelógott a kamra légtérébe, Győzi ült a deszkába akasztott két lábán, hogy le ne zuhanjon.

Apánk ereje legendássá kezdett válni, a verekedések soha nem körülötte törtek ki, hogy ne avatkozzon bele. Ha mégis megtette, eldöntötte vele az igazságot.

Győzinek tetszett a két formás kis zsák, ő nem szívesen birkózott a súlyokkal és erőkkal. Futásban is gyenge volt, fújtatós vesztese a mezei meneküléseknek. Apánk – ha valaha gondolt volna rá – sosem viszi magával a biztos árulót.

Most színjáték nélkül kerültek egyet a temető felől a kukoricásig. Erre nem jártak a szekeres parasztok. Apánk várta haza nagyapánkat, szombat volt, kukoricát akart neki lopni, legyen a tyúkoknak, de még inkább sütni akart, mert nagyapánk mohósága nem ismert határt, ha a gyenge csöveket lángon megperzselték. Te is perzselsz apádéknak, szeretni fogják – mondta apánk Győzinek, és a kérdés el volt döntve.

A csősszel mint lusta, ostoba és erőtlen rabszolgával számoltak. Ha megjelenik, elfutunk, ha megfogja az egyikünket, a másik elrúgja a lábát. A stratégia egyszerű és világos.

A csősz azonban azzal kezdte, hogy lustaságához méltatlanul rajtacsípte őket még a zsákok töltögetésének kezdetén. Győzi azonnal eldobta a magáét, hogy fut hasson hazafelé. Apánk a temető felé mentette a nagyapánknak szánt ajándékot, de a csősz ostoba sem volt, mert elébe került a Bikaköz felől. S mert el kellett dobni ezt a zsákot is, s mert messze kellett futni az otthontól, hogy ne vezesse nyomra az üldözőt, apánk a vasútállomáshoz buktató Meszesen át keresett egérutat.

Mikor este hazaért, két égett kukoricacsövet vitt a zsebében. Ezt tudta megmen-
teni a nagyapánknak. Nagyapánk szokatlanul jókedvű lett tőle, kicsit megvakarta az égett szemeket, aztán lerágta az utolsót is. Apánkat hátba vágta, beesett az asztal alá. Nevettek. Aztán apánk elhallgatott. Ott találta a pad alatt az eldobott zsákot. Csak most látta, hogy ráfestették nagyapánk nevét. Megzavarodott, nem értette a csekély büntetést.

A verés mégis ennyiben maradt. Nagyapánk reggel átment a bíróhoz, ott hagyta a büntetés pénzt. Vasárnap volt, neki este vissza kellett indulni a távírdába.

Apánk várta, hogy majd mondanak valamit egymásnak, de csak mindenki kerülgette a másikat. Nagyapánk nem evett Etel néne ebédjéből, de nem is dobta ki az ajtón. Etel néne Ilára vert kettőt egy leesett kanál miatt. Mikor nagyapánk fölkapta az utazó málháját, csak elhangzott az elhallgathatatlan mondat: semmi pénz nem maradt itthon.

Nagyapánk meg azt felelte rá: majd lop valamit megint a gyerek.

Reggel Etel néne próbát tett a bírónál, megalázva kotródott haza, apánk csak az elkapott feje tetején érezte az ütés haragját. Ila kaparászott össze valamit a kertből, hogy együtt főzhessen a mamussal. Ketten ették meg. Apánk elment nagyanyjához, ott mondani sem kellett, hogy éhes.

Délután Győzi is előkerült, nagy lila foltokkal a testén. Bepisáltam – mondta.

Mikor megverték?

Nem. Mikor rám kiabált a csősz.

A határba sosem jártak együtt később. Apánk megint magányosabb lett.)

Éjjel telefon. Nehezen ocsúdok, most merültem el a bambaságban. Alig ismerem apánk hangjára, talán nincs a szájában a műfogsora. Mintha nagyon messziről kiáltozna, pedig a lélegzés súlyosságát szinte átfújja a kábelek kilométerén. Nem sokat kérdezzetek, útközben öltözöm, közben vezetem a kocsit, pedig boroztunk is... Sietni kell.

Fekszik, nyomás a mellkason. Persze, hogy infarktus, de mindjárt hagyom magam lebeszélgni. Az ügyeletes is ezt teszi, tanácsokat küld jó messziről, majd megnyugszik a papuska, a gyógyszer elég lesz, adjon be neki mindenből egyet...

Anyánk befelé fordulva védekezik az értelmetlen éjszakai zajok ellen. Már túl vannak a nagy hadakozáson, megint pofozta apánkat, de ezt majd napok múlva tudom csak meg. Apánk sikeresen lefektette, anyánk magázta néhány tiszta szóval, és megint káromkodott. Most azzal bünteti, hogy nem vesz róla tudomást. Tudattalanul is tiltakozik a kényszer, a terror ellen. Féleszű kis szabadságvágyát tombolva követeli, menni akar haza, újabban lesétálunk vele az udvarra, kimegyünk az utcára is, apánk oda nem jön velünk, nem tud senki szemébe nézni, büntudata van anyánk állapota miatt. Kerülünk egyet, amíg rogyadozni nem kezd az erőtlen két térd. Anyánk ijedten néz körül, ismeretlen a világ, ahol ötven évet élt, megint haza akar menni, most helyzetben vagyunk, beteretjük az udvarra, föl a lépcsőn, az ágyig. Gyanús minden, elég volt az elmúlt tíz perc is a felejtéshez. De erősek és hangosak az érveink, és ő erőtlen velünk szemben. Apánk is így gyűrte le az ellenállását. De ő soha nem lép ki a kapun.

Hosszan értékelgetjük a helyzetet, a gyógyszereknek már hatniuk kell, apánk is elhiszi az erősebbnek, hogy jobban van. Fáradt vagyok. Kétszer is elejtem a fejem, olyankor fájdalmasan nevetgél rajtam. Azt akarja, hogy aludjak itt. Én nem akarom, mert képtelenség, hogy rászokjunk erre a szaladgálásra, kelfeljancsi szerepre. Akkor inkább normális megoldást kell keresni... Apánk legyint, elküld. Kicsit kelletlenkedek, kéretem magam, mintha számítana, hogy ő mondja ki. Hazavezetek, minden alkohol kiéghetett már belőlem, mégis félek a rendőrök megjelenésétől.

Két óra múlva minden megismétlődik. Berontok az ügyeletre, szétrobbanok az indulattól. Az orvos le akar hűteni, de az oktatás most célt téveszt, félelmes látvány a feldúltságom. Kénytelen útnak indulni, előbb ér oda, mint én. Apánk nem engedi be, nem tud az ajtóig vánszorogni, s persze kizárt mindenkit egy erőteljesebb pillanatában. Rá kell törnöm az ajtót. Az orvos már fölényes, apánk injekciót kap, kis kimerülés, el fog múlni. Még mindig van hitele nálunk, apánk elbóbiskol, kicsit nehezebben szánom el magam, de végül megint a hazaszökést választom. Már nem tudok elsüllyedni a semmiben, megforgatom magam körül az éjszakát, forognak velem a tárgyak, a félelmek, el-elzuhan velem néhány látomás, de riadok is, mint a megfélemlített strázsa. Apánk nem hív, most már ez sem nyugtat meg, vihar előtti

csendet szimatolok. Nekivágok hajnalban az utcának, nincs egy kilométer az út, mégis sokáig tart, csupa dugó a város. Apánk alszik, tehetetlenségemben megsze-
relem az ajtót, anyánkat kivezetem a vécére, jajdul, mikor leül, már a mindenség hi-
deg érintésétől sikong. Amíg fölébe kerekedik az ösztön, magára hagyom, kicseré-
lem az ágyneműt, apánk lesben van, végigstatisztálja óvatosságomat, csak a végén
szólal meg: anyádat kivitted?

Ez az én sértett apám. Nem aludt egész éjjel, azért sem mondta, ha megint halál-
félelme volt, ha megint fájdalommal kínlódott. Azért sem szólt, amikor beállítottam.

Megbosszulom. Szó nélkül kísérem vissza anyánkat, megetetem, befelé fordítom,
hagyom, hogy reszkessen a kihűlt ágyban. Lassan mozdulatlanodik el. Megtapintom
apánk lázát, kínálom reggelivel, tudom, hogy ilyenkor nem fogad el semmit. Mene-
külök dolgozni. Délelőtt teszek egy tiszteletkört, nincs semmi, mondja fogatlanul.
Anyánk alatt vizes a lepedő, elkéstem. Még van váltás, de gyorsan bekapcsolom a
mosógépet. Apánk hanyatt fekszik, semmi mondanivalónk egymásnak. Valószínűleg
az orvosra haragszom, de őt büntetem. Ő rám haragszik, és magát bünteti.

Délután is benézek. Ülnek egymással szemben, két külön ágyon, csak a betegség-
geik óta van ez is így. Anyánk szemében jégvárás vizenyősség. Próbálom etetni,
hirtelen felélénkül, apánk elől is elesz mindent. Apánk szerint így volt ez az ebéddel
is. Hihetetlen. Anyánk sárga bőre alatt a fény alig ütközik meg, olyan sovány, ami-
lyen még soha, pedig az egész élete soványító kúráktól volt terhes. A társadalom fo-
gyókúrázója volt egész életében.

Estig maradok, de akadozik a szó köztünk, nem hallani semmit vissza a múltból.
Apánk sértődése – tüske a köröm alatt – elüszkösödött.

Éjjel újra tárcsáz. Nem hív, nincs hangja, csak csengeti a telefont, és kapkodja a
levegőt. Én is riasztok mindenkit, aki a közelben van és segíthet.

Ez most egy másik ügyeletes orvos, szó nélkül indul, nem is érti, miért vagyok
sértően ingerült. Az ajtó nyitva, apánk sípolva lélegzik, folyik róla a víz. A doktor te-
lefonál, mentőt kér, sürgős. Apánk szemében kétségbeesés. Újabb adag injekciót
kap, szisszen, amúgy mindent kibír, ha muszáj. Ha nem muszáj, ha sejtése támad a
lehetőségről, azonnal megtagad minden ismeretlen fájdalmat magától. Inkább az
ismerőssel birkózik tovább.

Kocsival kísérem a mentőt. Nem ittam alkoholt egész nap, most büszke vagyok
az előrelátásomra. Nevetséges, hogy az ember a bajba jutott helyett saját maga di-
cséretét zengi. Apánkat sietősen tolják teremről teremre, helyenként elzárnak ben-
nünket egymástól. Nehezen lélegzik, minden ajtó előtt azt érzem, hogy itt a vége.

Betelefonálok a munkahelyemre, késni fogok. Sejtik.

Reggel beengednek apánkhoz. Túljutott a nehezén, az infarktus nem súlytalan,
de stabilizálódott a helyzet. Ismerem az osztályos orvost, már kezelte apánkat is,
anyánk is nála járt, amikor elindult a némulás útján. Neki végre ismét hiszek.

Most majd mindennapi vendég leszek apánknál. Még ha nem is ajánlják...

Anyánkra az asszonyok vigyáznak. Már félig elintézték, hogy vihetjük a geriátriára, mi csak elfekvőnek mondjuk, most mégis előkelően tanuljuk a nevet, anyánk nem lehet még *abban* az állapotban... Kilenckor már az új helyén öltöztetjük, bámulatosan korszerű épület, kórház volt, s most megint az lett. Az elfekvőknek.

Egészen új ritmusra váltunk. Naponta kell mennünk: két városba, két kórházba. Anyánkhöz elég lenne ritkábban is, bár újabban mintha felismerne bennünket, de a bolygás felerősödik, folyton elveszíti önmagát, elveszítik őt a nővérek is. Az épületből soha nem lép ki, csak a folyosók, emeletek között üldözi változatlan kitartással az otthont. Azzal nyugtatnánk, hogy kimondjuk az összes tabut: ez talán feloldja a zűrzavart. Kürt. Pilisvölgy. Néhány hónapja még értette a szavakat, emlékezett valakikre, s mi is emlékeztettük ezekre az emberekre. Por és hamu valamennyi – anyánk belső mozijában is. Ha meglát, kever egy új kifejezést magának rólam, s jó, ha egy nagybácsi, egy gyerekkori társ hasonlatosságára ismerünk. De már ez is csak reménykedés.

Hatalmas étvággal eszik, mindent elfogad, mégis naponta kisebb és törékenyebb.

Apánknak nem lehet elmondani, kímélni kell a megrázkódtatásoktól. Egyelőre hazudhatunk büntetlenül, mégis kínlódva tesszük. Nem rázhatjuk meg a hazatérés kijózanító pillanataiban. Másképpen hazudozunk: a mamuska keresi a papuskát; jól eszik, de egyedül érzi magát; kicsit meg van keveredve az új környezetben...

Apánkat kielégíti a helyzet, saját állapotáról is elfogadható képet rajzolunk: infarktus volt, papuska, de nem súlyos, táncolni fog az unokája lakodalmán.

A túlzás savanyú mosolyra fakasztja, ránk legyint. Ez most még a kételkedő öregember. Etetnénk, de ő nyomát sem mutatja anyánk mohóságának.

Betolnak egy beteget, uram Isten, az én Bottyán Józsi barátom. Szerencsés alkat, csak mulatni tud a halálon. Őfölte ugyan ne mulasson a halál!

Már másnap talpra áll, minden szurkapiszkaságát apánkon próbálja ki. Apánk ismeri annyira, hogy elfogadja a szemmel verést, ez nekünk is megkönnyebbülés, valaki folyton foglalkozik vele, lélegzethez jutunk. Egy hét alatt kiegyenesedik a világ tengelye, apánk járóbeteg, egyedül is nekivág a folyosóknak, nem hiszünk a szemünknek. Az ismerős orvos csak egy hetet ad neki, s már vihetjük is haza, előbb, mint Jóska barátunkat, aki pedig erősen tolakodna már kifelé innen, őt csak betegíti az ápolás figyelmessége.

(Most én mesélnék, ha folyton közbe nem szólnának. Anyánk csak a maga apró monológjait lükteti át a nyáresti kis udvaron, közben ugyanilyen lüktetéssel megmegindul, s a betonrepedések között vergődő, elárvult virágait locsolgatja. Apánkat idegesíti az igyekezet, sokallja a vízpocsékolást, megint hiába figyelmeztetem: anyánk ezt már sosem fogja megérteni. Utána megy, kivenné a kezéből a kis kannát, de anyánk nem adja, hadakozni kezdenek, apánk érzéketlenül lökdösődik, anyánkat el kell kapni, hogy a hintavasnak ne zuhanjon.

Az ismétlődő dulakodások szétverik a történeteimet, az emlékeimet. Apánk ezt még tetézi is, mikor többször is közbeveti: nem emlékszek... Most én veszítem el a türelmemet, már hogy az ördögbe ne emlékezne, mikor annakidején többször is megbeszéltük a történeteket... Csak legyint, mindig ránk legyint, ha elégedetlen velünk. Megsértődöm, elnémul körülöttünk az udvar. Az utcáról befelé pislogók három emberszizeget látnak, anyánkkal ülök egy fapadon, apánk külön széken, egy hokedli helyettesíti az asztalt, s eszünk hangtalanul, egymást kerülő tekintettel. Anyánk az egyetlen, aki csendtöréseivel csak fokozza a feszültséget. Apánk eldobja előle a locsolókannát, az evést is abbahagyja, látom, hogy szétrobbantja a feszültség, de azért sem mond semmit. Már nem is csinál semmit. Ez a semmi a sötétetéssel együtt lepelként rátelepül az udvarra, elkezdünk összepakolni, anyánkat sétálni viszem *haza*, hadarva kommentálja az utca mozgását, egy szót sem értek belőle, de úgy kommunikálunk, mintha mindenben egyetértenénk. Már én sem örülök az ismerősöknek, unom, hogy újra és újra elmagyarázzam anyánk állapotát. Az út közepén közlekedünk, ez eltakar bennünket a legközvetlenebb kutató pillantásoktól.

Mikor *haza*érünk, apánk tévét néz, látom, hogy menekül előlem, mára rosszul sikerült a jótekonysági est. Elkészönök, morog valamit, de nem jön utánam. Nincs kulcsom, mondom neki, jöjjön, zárja be az ajtót. Biccent, de rátapad a képernyőre, nem jön utánam. A kiskapuban váróm meg, hogy bezárja az ajtót.

Egy hétig hordozom magamban a történeteimet, apánkhoz be-benézek, ha feléjük járok, hűvös a hangulat, anyánkkal sok a baj, eleszi apánk elől folyton az ebédet, mindent képes fölfalni, neki meg semmi se jut. Két adagot kéne rendelni, magyarázom meg az egyszerű tényt a lehető legegyszerűbben. Az sok pénz, egyszerűsíti tovább a képletet apánk. De telik a nyugdíjból, zárom le a folyamatot. Apánk nemet int a fejével. Szerdáiig még kétszer mondjuk a magunk monológját, két süket fülben porladnak el a másik szavai.

Szerdán apánk azzal fogad: mikor lesz két adag? Nevethetnékem van, de volt időm felkészülni, hát tudálékosan elmagyarázom neki: már két napja dupla adagot esznek. Biztos vagyok benne, hogy össze fogunk veszni, de csak két nagyot nyelünk: apánk a vereség keserű nyálát gyúri vissza, én a kiszárító idegességet erőszakolom magamba.

Apánk rám bízva a vacsorát, szereti a sülteket: kolbász, sonkaszelet, mindegy. Ne égesd agyon! Hagymával bűzölgtetjük meg az udvar nyomorultul pici légterét, anyánk undorral elfordul tőle, aztán fölmarkol egy fél hagymát, és almaként harapdál belőle. Ettől végre megint összedörgölőzik a hangulatunk, apánk még azt is elárulja, hogy hová rejtette a locsolókannát. Anyánk nézeget, mintha értené, de csak a kést ragadja meg, azzal szurkálja a sültkolbászt. Földarabolom neki, nem érti meg, hogy kézzel is eheti. Jó, mondja, és komótosan villázza a falatokat. Csak ámulunk. S most már végleg helyreáll a béke.

Este megnézi a meccset? – kérdezem apánktól. Visszakérdez: magyar lesz? Rázom a fejem, tudom, hogy magyart nem néz. Miért utálja? Persze ezt is tudom, de

van ok rá, hogy apánk meséljen. A heti mosolyszünetnek vetünk véget, ahogy körö-zünk egymásra figyelő tapintattal.

Apánk vonalfelvigyázó volt, ezt a rangot már óvodás koromban megtanították velem. Még Pilisvölgyben laktunk, de már ismernem kellett a gallérján a parolit. Nem vagy te túl fiatal ehhez? – kérdezték a földiek-falubeliek, s apánk szerint süttött a hangjukból az irigy tehetetlenség. Apánk volt az egyetlen, aki elment helyettesíteni Bicskéig, Szentendrét. Naponta képes volt háromkor kelni, kilenckor beesni az ágyba, és taposni a kerékpárt napi százkilométeres átlaggal, vagy zötykölődni a vonatokon. A szálláspénzt hazavitte anyáknak, így sem jártunk messze az éhezéstől. Ezt sem értem. Apánk naponta hozott Őzikét, Gránitot, Balatont, apró csokoládéköcskőket a verandán rakosgattam rendbe, kavicsokat csomagoltam vissza, hogy elszámolhassunk, ha a barátaim betévedtek hozzánk. Egy fél gránitért már akárki becsalogatható volt. A nagyobbak nem fogadták el, a Kövesdi fiúk jelenlétében elő sem vehettem az előző esti csokit. Ők elkergették a sáskajárokat, nem is sejtették, mennyi fájdalmat okoztak nekem a barátok elvesztegetésével.

Apánk vasárnap hosszan aludt mellettünk, anyánk csendre intett, és én szívesen halogattam velük a kelést. A vasárnap nevét és helyét tanultam meg a leggyorsabban az Idő kerekéből. Anyánk is később kászálódott a szokásosnál, hogy aztán ünnepi illatokat kavarjon a konyhánkban. Olcsó, sűrű, laktató leveseit esszük most is, amikor már csak mi főzünk. Ha kisettenkedtem hozzá, ülnöm kellett az asztalnál. Megérte, a meggyúrt tésztából egy fél szelet laskának a tűzhelyre, a platnira került, azt sült meg is zsírozta, reggeli helyett ez volt az ebéd előétele. Az ebédből már nem ettem ilyen lelkesen, pocskék evő voltam, anyánk el-elsírta magát miattam, apánk belém tuszkolt néhány falatot, mikor öklendezni kezdtem, lesodort egy tenyeressel a székemről. Anyánk szipogva mosogatott, délben ez volt az én lelkifurdalásomhoz a színjáték. Anyánk nem volt színész, mint nagyanyánk, ezért sokkal őszintébbnek hatott a panasza. Apánk kihúzódott az udvarra, kerítést épített, vagy kapált a kertben, vagy elszomszédolt. A Kövesdi udvaron, szemközt, mindig szem előtt maradt, hogy anyánk ne keresse sokáig.

Ott azonban csak egyszer mentünk focimeccsre. Pilisvölgy és Pilisfalu hetyke sváb legényei veselkedtek egymásnak, abból mindig verekedés lett, mi is majdnem belekeveredtünk, apánk mentett a fagylatozó felé, anyánk a szemem elől takarta volna sovány kis testével a véres ingű ismeretlent...

Apánk nem ezért utálta meg a magyar futballt. Átvezényelték Vértesaknára, de ki is nevezték, amire legvérmesebb reményei sem lehettek volna. Anyánk varrta fel a parolit, egy tartalék jelvényt nekem adott apánk, nagyon kellett rá vigyáznom, hát a katonák jelvényei közé állítottam. Éppen olyan aranynak látszott...

A vasárnapok még a mieink voltak. Még nem tört ki a forradalom, nem veszítettem el néhány barátomat miatta, még Pilisvölgyben élünk, és apánkat még nem kötelezték minden második hét végén a meccsek közvetítése miatt túlórázni. Még csak a szomszédos Dezső úrral háborúztunk, ha éppen úgy hozta Dezső úr kedve. Apánk

kaput bontott az utca felől, mert Dezső úr kettéosztotta a kórókerítéssel az udvart. Vagy szilvát szedtünk a hátsó kertben, ha be nem szökdöstek a cigánygyerekek, s el nem hordták a javát. Apánk nem szerette a pálinkát, odaadta az utcabélieknek a gyümölcsöt, azok főzték, amíg a finánc bele nem szagolt a levegőbe. Akkor apánnak is magyarázkodni kellett, hogy tőle se pénzért, se pálinkának nem vitték... Dezső úr káromkodott a túloldalon, mert senki nem tanúsította az ő igazát, ebből mindenki tudta, ki volt a feljelentő.

Messzire kanyarodunk folyton ettől a fociutálattól, apánk hosszan elmélázgat a pilisvölgyi évek felett. Vértésaknát csak úgy emlegeti, mint a megrövidült kerékpározások eszmei célpontját. Egy óra elég volt odaérni is, hazatekerni is – mondja egyenes derékkel, mintha megint belefáradt volna egy napba. Ez volt a legszebb ajándéka a Rákosi rendszernek. Ezt gúnnyal szeretné említeni, de csak hamiskás nosztalgizás lesz belőle.

Gondoltam is, hogy majd jönnek a belépéssel – mondja fél óra múlva, alig találok a kerékvágást, olyan messziről ugratunk vissza a kinevezéséhez.

A felvigyázó elvtárs akkor már harminc éves. Boldizsár bácsi, Kálmán bácsi, Andris bácsi távírdamunkások ugyan nem köszönnek neki előre, mert hátul gombolták ők az ilyenek nadrágját! Meg egy faluból is valók! Meg taknyos marad ez mindig őmellettük! S ez mind igaz is. De az oszlopra már apánk küldi őket, és újracsináltatja velük a drótok kötését, ha azt hiszik, hogy nem figyel rájuk. Ők csak brigádosok a mi apánk mellett, és ettől minden reggel újrakezdődnek a tapogatózások. Az előző felvigyázóval nem volt nagy baj, mert sok baj volt vele. A gyöngye jellemeket a leggyöngébbek szokták letéperni. Apánk nem iszik titokban felest az irodaajtó mögött, nem kell hazatolni biciklistől késő délután, nem lehet szégyenszemre ott hagyni az árok szélén. Fölmegy az oszlopra, mikor a többiek szerint erre nem lehet, olyan korhadt. Azt is észreveszi, ha délutántól reggelig valahol kilopnak egy oszlopot a többi közül, pedig a kanyarban ásták ki, hogy ne tűnjön fel a távolság.

Nem közülünk való – mondják a Boldik, Kalmik, Andrisok.

Andris bácsi el is szakítja a húrt, mikor késlekedve, részegen botorkál be a postaudvarra egy reggel. Apánk elé merészkedik, provokálja a taknyost, szemlélve a többiek szolidaritását. Apánk meg csak kinyitja neki a kiskaput: mára szabadságra írom ki, Andris bátyám, de reggel megborotválkozva jelentkezzen, mert ez volt az első is, meg az utolsó is.

Az öregben ágaskodna az önérzet, ketten mégis elvezetik a kapuig. Reggel majd ott áll megborotválva, tiszta zubbonyban, kicsit még nedves a zsebeknél, mert nehéz megszáritani egyetlen éjszaka alatt. A köszönés ugyan elmarad, s hetek múlnak el, mire a falkából az öregember szava is kihallatszik, de ezért nincs megrovás, szótevés. Apánk valahol, valakitől elleste ezt is: parancs nélkül osztogatja a munkát, nem vesz vissza senkitől semmit, s maga sem marad a sor végén.

A fociutátról már egészen elfelejtkeztünk. S mégsem. Mikor indulok haza, apánk a kapuig kísér, szép este van, mondja magyarázatként, aztán lezárja a nyitott

kérdést is: majd elmondom legközelebb. Nem ilyen rövid vacsora mellé való történet ez.)

Kürti Etel nénénk az iskolamesternél is járt. Nem tudni miért ment, a szájától mindenki félt, hát a részeges tanító sem merte kitálatni soha az okot. Csak apánk sejtette, miről van szó. Este becsalták a konyhába, vacsorát kapott az asztalnál. Körülnézett, de csak hárman voltak. Ila gyanútlan őszinteséggel örült „bátyának”, apánk megszokta, hogy testvéreknek mondják magukat. Nagypapánk *távírdában járt*, száz kilométerre innen éppen azon gondolkodott, hogy nem érdemes hazamenni gyalogosan, vonatra semmi pénze sem maradt, s aki hazamegy, alighanem küldik utána az üzenetet is, hogy maradjon nyugodtan, nincs hová vissza. Ez a nyakatekerten egyszerű világ hozza meg a leghasznosabb döntéseket. Etel néne szíve talán belehasadt apánk étvágyába, de azonnal meglovagolta a helyzetet: ennél mindig ennyit? Jó lenne egy kis pénz is, mi?

Apánk elfelejtkezik az óvatosságról, persze hogy...

Mert üzenték a bírók Kisfaluból, hogy ekkorácska gyerek kéne nekik.

Szolgálni? – kérdezi hirtelen nyelvdással apánk. Hetek óta számított rá, mert nem ő lett volna az első. De azok egy kicsit nagyobbacskák voltak...

Az állatok mellé. Ahol úgyis szeretsz – tördeli a kezével együtt a mondatokat is az érzéketlenség. Gondoltam, kereshetnél te is valamit, ha már apád csak éppen hogy...

Mikor? – kérdezi apánk, és ellöki a végére hagyott gusztusos falatokat. Reggel?

Még most, este.

Apánk kinéz, már erősen szürkül. Kisfalu négy kilométer a patak mellett, telihold sincs éppen, lámpa kéne.

Még mi az anyád kinja nem? – fortyan fel a rosszul őrzött fazék a tűzön. Örülj, hogy szereztem helyet. Meg itt a holmid is! Löki apánk elé az összekötözött batyut, nagyjából látnivaló, hogy benne van minden lényeges.

Ila szűkülve hadakozik a sírásával, bezavarják a nagyszobába.

Apánk búcsúzkodás nélkül, egy szuszra indul kifelé a házból. Az asszony megelőzi a kapuig, kiles az utcára, de moccanatlan minden. Félreáll. Nem lép ki apánk után, hamar fordítja a kulcsot, sántán kopog vissza a rossz cipőjében a ház felé.

Apánk siet. Ismeri a járást, de az éjszaka csapdait is kitanulta már. Tizenhárom éves. Még nem tudja, hogy egy év múlva aratni fog a papnál. Azt hiszi, végérvényes döntés született róla, talán vissza se jöhet a faluba. A bíró felesége távoli rokon, az urát nagygazdának mondják, Kürtről nősült, de nem járnak haza, inkább üzengetnek. Apánkról sem tudnak többet, csak annyit, hogy egy a rokonságból. És hogy nem muszáj már iskolába járnia.

Apánk átvergődik a gödrös, mocsaras réteken, szerencséje van, mégis süt egy kis hold, Kisfaluban a torony is világít. Mikor megdöngeti a kaput, a bíró egyik fia jön elébe, már azt hitte, nem is jön, miért ilyen későn... A bíró leinti, látja, hogy erős a

fiú, kérdezi, vacsorázott-e. Apánk önérzetes, még nem járta le teljesen a félig és könnyelműen ellökött vacsorát.

Az istálló nagyobb is, büdösebb is az otthoninál. Jó lesz? Jó lesz. Szalmát keres a padláson! Keresek. A kutyával hamar barátkozz meg, mert szétszed! Meglesz. Ötkor szoktunk kelni! Jó lesz.

Kilát az ablakon, ugyanazt az eget nézi, mikor a feje alá tömködi a két kezét. Itt a diófa távolabb nőtt, nem kell a levelei között kotorásznia a tekintetével.

Reggel tejet adnak, máskor tejfölt, kenyér sincs hozzá. Délben középre rakják a nagy tálat, abban lehet kanállal túrni. Ráhasalnak az asztalra, mindenki a krumplis-tésztát látja, a rizses húst, a tojásos nokedlit, a sűrű főzeléket: a rohamosan csökkenő halmot, s kanalaz, rágás nélkül nyel, ahogy szusszal bírja. Apánk elsőre megérti, hogy ez is demokrácia, mert a bíró is ott hasal, a fiairól nem is beszélve. Utálatos egyenlőség és testvériség, szabadságról szó sincs. Petőfit tovább lehet szeretni, ilyesmi vele biztosan nem esett meg, mert alföldi volt. Apánk Petőfit soha nem felejt el.

Később majd másként látja ezt is, de most csikorog a gyomrában az éhség, a reggeli lötytlenését követő szárazörlés a gyomorban.

Egy hét múlva odaáll a bíró elé, hogy elmegy. A rokon megzavarodva hátrál, nem védi se asszony, se a bognár fia. Mit akarsz másképp, kérdezi azonnal.

Enni, mondja apánk, és elfelejti, hogy menni akart. Reggel is enni.

Reggel a tejfélék mellett kenyeret talál, ez is valami. Délig ki lehet húzni vele...

A lovakat gondozza, két tipródó állat, nem látszanak veszélyesnek. A vakarót jól túrják, a csutakot szeretik. Evéskor félrevágnak a fejükkel, apánk nem közelít hozzájuk, messziről gyömöszöli eléjük a szénát. A zabostarisznyához az udvaron szoktatja őket át, ott szemből jámboran megvárják, amíg a nyakukba akasztja a tarisznát. Egyiket se tanítják neki, bírjon el a két lóval, ezért tartják.

A bíró naphosszat intézkedik, vagy rejtélyesen köddé válik a faluban. A határban a másik fia az úr, övé minden föld felelőssége, apánk neki hajtja a lovakat, tőle hozza a szállítani valót. A bognár fiú a falu cselédje, haza csak este dolgozik, mert azt kell hinnie a falunak, hogy nincs szükség másik mesterre. Még a hordókat is elvállalja, hogy elkerüljék a konkurensok a környéket.

Apánk megtanul nagykanállal enni, száját nagyra tátani, nyeléssel versenyezni. Egy életre szóló tanulás ez. Az asszony arcát csak a harmadik napon nézi meg, mert rájön, hogy csak hangról ismeri a rokonát. Cselédnőt is mondhatna, olyan szolgál, mint apánk, vagy akárki más.

Apánk három hétig megállás nélkül felejt. Etel nénit nem nehéz, a barátokat és a falut már inkább. Nagypánk is belekeveredik a képbe, de ahhoz is napok kellenek. A hétvége elég csendes ahhoz, hogy gyomorszájon öklözze minden hiány. A bíró példa a faluban, az ő házában csak a kötelező fejés miatt kell hajnalban kelni. A tehenek nem apámé, csak a harmadik szombaton fordul a kocka. A cseléd feleség

hány a trágyadombnál, a bíró int a fejével. Tetszik neki, hogy apánk megérti a dolgot. Tud fejni, otthon is ő csinálta.

Aztán a tehén sajtárostól rúgja ki az ajtón. Fennakad a szemében az udvar képe, hiába kapkodik két pofára, résnyi a szűkület a levegőnek. Apánk a fűbe markol, libaszártól csuszamlós a kapaszkodó. A gazdafiú kapja fel a földről, jól kihúzza a mellkasát, már veresedett az ég apánk szemében, de ettől könnyesen megtisztul a látása. Megköszönni még nem tudja, de már hörögve visszatér bele az élet, csak görnyed, mint a hányós-viselő asszony, belőle is visszagöröcsöl a vacsora savanyúsága.

Templomba szégyell a családdal menni, erősen eltúlozza a fájdalmat, hagyják a padon a nap elé ülni. Nem kapott vasárnapi ruhát, ezt most erősen fájlalja. Lesi a falu végét, sokan járnak az úton, de egyik se hasonlít nagyapánk billegésére. A széles terpeszt külön megroggyantja, billegteti a kifelé fordult lábfej. Nagyapánkhöz hasonló járása senkinek sincs. De nem kínálkozik a látása.

Estig majdnem szabad a napja, de csak szürkületkor érti meg, hogy semmi dolga, hogy szabad madár. Egy hetet kell várnia a repüléshez.

Az asszony hányásai elmúltak, csak sápadt és erőtlen. Megint elvállalja a fejest, már előre röhögnek a fiúk. Szelídíti a tehenet, hosszan készül a leüléshez. Kiszámítja a tehén lábmozgását, nem ismétlődhet meg a szégyen. A tehén jászla üres, ez lehetett a hiba, gyorsan kukoricaszárat tömköd az állat elé. A tehén csodálkozik, nehezen szánja el magát. De aztán semmi bántalom, fölforrósodik a sajtár, habosan ilatozik az istálló.

Apánk megjárja a templomot is, hátul áll meg, hogy ne legyen senki szemének akadálya. Minden éneket belülről ad hozzá a többiek kórusához, most van először idegen papra bízva a lelki üdvössége, föl kell ismernie, hogy semmi különbség a két falu istenfélelme között.

Hazafelé a reformátusokkal is szembetalálkozik, de még nem tud róluk semmit, csak a külön templomukat méregeti gyanakodva. A bíró megsüvegel minden köszöntést, apánk nem lát okot a másik istenfélelem elkerülésére. A házukba ugyan élete végéig be nem lép, de megnyugodva helyezi őket az élete holdudvarába.

Még az ebédet is bölcsen kivárja. A hasalós, szék nélküli asztali örömökről nem mondana le. De már töri a fejét, mit mondjon, s kell-e mondania egyáltalán valamit. A bíró megoldja a gondot, mert kiadja az általános parancsot: senki ne merészeljen dolgozni, mert eltöri a kezét. Vasárnap van. Ebből tudják, hogy a papokkal nézeteltérése lehetett, talán vitája is.

Apánk nem vár tovább. Tudja, hogy nemsokára kiülnek a kerítés elé a délutáni padokra, s akkor minden tekintet az ő iszkolásával lesz elfoglalva.

Iszkol hát közönség nélkül a forró nyári mosogatások és férfiszunyókálások csörömpölő, horkanó háttérzajában – hazafelé, a faluja iránt. A Víg kocsma felé veszi a járást, bár inkább szaladás ez, mint érkezés. Még üres a söntés, csak a késői ebédre rendelt borokért ácsorog néhány szalajtott gyerek a pult előtt.

Apánk a temetőn át sündörög, a kerítéstől már látnia kell a kertjüket. Elképzelem, hogy kinn ülnek mind a fák alatt, vagy turkálják a rögöket. De csak Ilát látja, s ő is inkább játékosan ugrál az ágyások felett. Várja, hogy valaki felfedezze a magányosságát, mondjon neki valamit, mint Petőfi temetőjében a menyecske Kukorica Jancsinak. Ez megint nem az alföld, senki sem jár a közelben. Apánk megnézi nagyanyánk sírját, összeszakad előtte a kép. Friss, virágos. Kibontja a megírt fejfát. A nagyanyját eltemették.

Micsoda szerencse, hogy nem ott kezdte a hazautat! Fölágaskodik benne a szégyen és a harag, egyetlen nagy iramodással vágtat keresztül a Felvégen, a patakmeder mentén vissza Kisfaluba. Kétszer is elhagyja a cipőjét, amit a bírótól örökölt meg, csak az ő nagy lábáról tudtak neki vasárnapi lábbelit találni.

A kertek alatt menekül be az istállóba, a tehén elé fekszik a jászolban, nézi egymást meredten a négy hatalmas szem, apánk dühe megfélemlíti a marhát, hőkölné hátrafelé, ha engedné a kötél, dobol és kapál a hátsó lábaival, végül bőgni kezd, rohan a gazdafiú, hogy harmadik szempárként essen a fölfoghatatlanság bűvöletébe. Te mit kezdenél avval a marhával? – bődül el végre benne a babona, s mert apánk szemét elfutja végre a könny, el is némul a vallató. Hosszabbra engedi a tehén kötelét, s mert az állat még mindig nem nyugszik meg, jár inkább vele egyet az udvaron. Mire visszavezeti a jámbor barmot, apánk átköltözik a saját helyére. Aznap már senki sem szól hozzá, csak a bíró hozza ki a vacsoráját: enni annak rendje és módja szerint kell! Apánk ezt is egy életre tanulja meg, még a halála előtti napokban is ránk veti a rend hálóját...

Most gépiesen működik, kanál van a lábasban, mindent kilapátol belőle. Púpos kanállal eszik mindig, még ha a fele el is hullik útban a száj felé. Olyan kíméletlen verseny ez, ahol a másik a madarakhoz hasonlóan tátja el a szájával előlünk az életet.

(Ezért küldtek engem is mindig szolgálni? – kérdezem apánkat, mikor hazajön a kórházból, és mindennapos esti beugrásokkal merítem le az utolsó energiatartalékaimat.

Esszük a majomfogót, apánk ugyan már nem csinálja, ügyetlen a keze, mindent kilötyköl. De megrendelte, mikor megérkeztem, hát magamra vállalom. Pilisvölgyi illatokat keresek az emlékezetemben. Apánk legyintget: ezzel a bolti szalonnával akarsz te *olyat* csinálni? Naná, hogy nincsenek olyan szalonnák, illatok, majomfogók! Azért csak rám parancsolgat közben: vágd be a fogait a szalonnának, ne sajnáld a piros paprikát, több sóval szeretem! Feleségem családja ámulva nézte, mikor először mutattam nekik a majomfogónkat, ez rántás, mondták egyszerre, csak sokkal lisztesebb, sűrűbb és bőségesebb. Hát persze: a nyomorúság luktömködő iszapja ez, gondoltam magamban, s elvittem előlük, hogy megmosolyoghassák a hátam mögött. Apánkkal azért gyakran ettük mi, különösen vasárnap este, ha már nem volt Pilisvölgyben semmi más esélyünk az evésre. Kenyérrel mártogatva elnehezült tőle a

gyomrunk, kancsónyi víz dukált hozzá, hogy a jóllakás illúziójával készüljünk a másnapra.

Szolgálni küldtünk? – kérdez vissza apánk, és látom, hogy egyáltalán nem színleli a felejtést. Nem is voltak már szolgák – oktat ki, hogy bele ne kösse az igazába.

Ez egyelőre a vacsorára tereli a figyelmet. Apánk szokásos mohóságával fél kenyérszeleteket gyömköd magába. Anyánk most a geriátriai osztály lakója, ha puszta teljesen rendbe jön, majd hazahozzuk. Ez a téma.

Apánk furcsán viselkedik, mintha korán engedték volna haza az infarktusa után. Kérdezi, megeszem-e a maradékot, pedig még félig sem nyalta ki a tányérját. Megnyugtatom. Akkor késsel kezdené darabolni a löttyöt, nem érti, miért folyik össze minden bicskavágás. Múltban az éhségem vagy inkább az étvágyam. Apánk szíve elgyengült, tolja, erőlteti a vért, csak éppen az agy szomjasan kitátott sejtjeiből potyogtatja az információkat az erőtlenség. Összenézünk, elkapom a szemem, elmegek kenyérért, apánk rettenetesen hangosan rág, nyeldekkel, mintha a múltat akar-ná elmeríteni a gyomrában.

Holnap házassági évfordulójuk lesz, magyarázom neki a pezsgőt a hűtőszekrényben. Bemegyünk a mamuskához, és iszunk egyet.

Apánk kiveszi a jégről a pezsgőt, és kezdené bontani, de szégyent vallanak vas-kos ujjai. Kétkedni kezdek a saját érthetőségemben, próbálnám menteni holnapra az ivást, de apánk nem ezért markolássza a palackot. Inkább felbontom (majd reggel veszek másikat). Jót tesz. Már öt perc múlva énekelni akar, nehezen jut eszébe a szöveg, a dallamot is elcsavarja, de nem fékezem le, a kis udvarról sem ér az utcáig a levegőtlen hang. Apánk lihegve dől hátra, nézegeti a tányérját, még félig tele van a majomfogó bőrösödő, kihűlt masszájával. Nem vagy éhes? – csodálkozik rám, és tolja elém a tányérját, az enyémet le is lökné vele, ha el nem kapnám.

Majd később – mondom, és megadom magam.

Apánk hajszolódik tovább a telefonnal, a másikkal, ami évek óta nincs, de ő emlékszik, hogy a kórház előtt még megvolt. Ostobán belesétálok a csapdába, hangoskodunk, itt ugyan nem lesz igaza senkinek, inkább egyszerre mindenkinek.

A telefonért elviharzok haza, hozok egy pirosat, apánk olyat keres, ráhagyom, hogy ezt a konyhába szereljük fel, a mostanit meg az ágya mellé.

Sejtésem támad: apánk félelme a kórházzal fölhangosodott. A keze ügyébe akarja telepíteni az egész világot, ezért kellene nekem is vele aludnom, hiába is magyaráznám, hogy közel lakunk, csak egy csengetés kell, és már itt is vagyok, mint a múltkor...

Éppen ez az, amire kész a válasz: a múltkor is majd eltettetek!

A makacsság a betegséggel együtt is nehezen viselhető el. Apánk nem ismeri föl bennem a maga konok igazsághajszolását, én pedig a memóriazavarból nem lelem a helyes kiutat.

Addigra megtalál egy csavarhúzó, s szedi széjjel vaskos mozdulatokkal a rádió csatlakozóját. Próbáljuk neki ketten is magyarázni, hogy innen csak a Kossuth rá-

diót fogja meghallani – ami persze szarkasztikus gúny a részünkről, mert azt hiszszük, úgysem érti meg. Felém hajtja a konnektort, a rövid zsinór rántja vissza a fejem elől. Apánk reszket, már érzem az újabb infarktus előszelét, hát erőt veszek magamon, s hagyom, hogy a telefont rákösse a rádióra.

Fölveszi, s mert süket a vonal, az egészet a földre dobja.

Tovább maradok a szokásosnál, ezért bekapcsolom a tévét. Szinte azonnal elaluszom, a fotelben kényelmetlen, hogy nem támasztja semmi a fejemet, éberen billenek egyik felemről a másikra.

Apánk elnéz köztünk: sem a televízió, sem az én alvásom nem érdekli. A pezsgővel kísérletezik, mellé önti, később takaríthatom a foltot. A maradékot megisszuk, mikor fölriadok. Feleségem telefonált, aggódik, mondom neki, már megyek... Tíz óra felé jár.

Apánk kikísér az ajtóig, megérintem az arcát, a haját elfésülöm az ujjaimmal. Akkor végre megszólal: ezeket is küldd haza, mert én hiába mondtam nekik, csak mondják tovább a magukét. Ez itt az én házam!

Visszarohanok vele a szobába, mintha fontos lenne a gyorsaságom. A televízióban politikai kerekasztal körül forog a világ. Mi lesz ebből, Uramisten? Kikapcsolom a készüléket. Apánkat megnyugtatja a csend, ágyba tudom fektetni. Örül nekem, mikor betakarom: látod, mondja, ilyenek ezek! Szemtelenek lesznek, ha beengeded őket! Elmentek?

Elmentek. Várok, és hamar egyenletessé szelődül a lélegzése. Anyánk üres ágya felé fordulva alszik. Amíg itthon volt, sosem fordult feléje.

Megint azt hiszem, megértettem valamit a terheiből. Feleségemnek el is mondom: eljött a se veled, se nélküled állapot ideje. Ebből mi lesz? – kérdezi ő is, de ő nem az Úristentől.)

Apánk rendszeresen tette meg az utat minden hétvégén. A bíró megszentelte a vasárnapot, az ő portájánál senkié nem volt ünnepélyesebb és dologtalanabb, hát nem is keresték, ha elillant. Mégis minden vasárnap szökve lépett le, mint aki fél a szabadság váratlan megvonásától. A nyár végére már minden gödrét ismerte a patakmedernek. A bakancsait összekötözve a vállán vitte, megkeményedett talpát a rét szúrásai nem tudták fölsérteni. Már bemerészkedett a kocsmába is, ahol ugyan megbámulták hirtelen növéstét, erős testét, de keveset kérdeztek tőle. Jól vagy? Jó dolgozod van? Apánk mindent azzal intézett el, hogy persze. Ha fröccsel kínálták, nem fogadta el, még nem akart felnőttként élni. Megvárta egyik-másik barátját, előbb-utóbb elküldték őket borért, azokkal lehetett beszélgetni, amíg hazakísérte őket. Győzi is jött minden alkalommal, apánk kedvéért a kertek mögött ballagtak haza, így nem kellett magát megmutatnia senkinek, be sem kellett kellenekednie a házba. A szemét már messziről rajta tartotta a kerten, s ha látott mozogni valakit, megállt, elköszönt, s fordult vissza a nagyanyja háza felé. Ott sokáig álldogált, mint aki az öregasszony feltámadásában reménykedik.

Már befogták az aratók közé, villáznia kellett a kévét a cséplőgépre, ez tetszett neki, félmeztelenül fogta két marokra a vasvillát, és a halál árán sem mondta volna ki, hogy megszakad a tehertől. Az első éjszakákat összetörve heverte végig a kazal tövében, annyi ereje sem maradt, hogy hazavánszorogjon. A bíró megparancsolta az asszonynak, hogy hordja az ételt-italt a gyerek után, a fiával pedig szemmel tartatta a fickándo-zó hősködést. A gazdafiú kétóránként leváltotta apánkat valamilyen ürüggyel, aztán fél óra elteltével visszalökte egy fejmozdulattal a présbe.

Mikor minden kazlak bekocsiztak az aratás végén a hatalmas udvar végére, apánkat zsolozsmás tekintetű nagyapánk akasztotta meg a munkában. Vizenyősen lelkifurdalt nézés volt ez, éppen olyan, mint a szüret idején bepárasodó értelem a mértéktelenség túlpartján. Nagyapánk most is vett magához néhány fröccsöt a kürti vendéglőben az indulat megkönnyítéséhez, s még szombat estére bekarikázott roz-zant biciklijén a szomszéd faluban a bíró udvarába.

Ketten támasztották a levegőt a kerékpár fölött a rokoni udvariaskodás jegyében, de nem egymást, csakis apánkat figyelték közben. S mikor elakadt a mozgása a rá terhelődő figyelem súlyától, nagyapánk sietősen intett is a kezével, hogy még többet eláruljon érzelmes ripacszkodásából. Apánk nem ismerte ezt az arcát, otthon vagy munka közben sosem látta borozni az apját. S mert a járműbe kapaszkodva csak a nyelv botlott néhányat, apánk összetévesztette a mámort az őszinteséggel.

A bíró szemérmesen visszavonult, nagyapánk pedig mindjárt eltévesztette a beszélgetés irányt, mert azonnal a tárgyra tért: mit kell hallanom? Egy ilyen gyerek már haza se tud járni, úgy befogtak? Hát meddig fogod fájdítani az apád szívét ezzel az állapottal? Otthon nem lenne dolgod? Ott nem tudnál hasznunkra lenni?

Sületlen számárságok voltak ezek a gyerekfülnek is. Nagyapánk elejtette a biciklit, közben benézett a pajtákba, istállókba. Ez mind a bíróé? Neked meg semmi sincs belőle?

Apánk megrezsentett hiúsága nem hagyhatta válaszolatlanul a kérdést. A becsukódó deszkaajtót visszanyitotta, s mutatta a telt gabonaszákokat: ezek itt az enyé-mek. Majd hazaküldöm... Nagyapánk könnyesre csordította a tekintet hökkenését. Megölelte apánkat, amit talán még sosem tett, s meg is zavarta a mozdulatot a gyerek növényében, izmosságában beállt változás. Apánkat is kiejtette a kezéből. S mert eleredt nyelvének parancsolni már nem lehetett, sajogta tovább a maga árvaságát, az otthoni ház ürességét, ahová már hazamenni sincs miért, ha még az egyetlen fia is szolgalegény a mások falujában. Apánk orrcimpáiba is beleállt a szúrás, elfordult, fölállította a biciklit, s várta a rossz álom végét. Nagyapánk nyelvbe görcs állt, már csak hebegve ismételte magát: haza kéne jönnöd, nem akarom én ezt tovább. Apánkat elborította az ujjongás hóhulláma, beültette nagyapánkat az istállóba, indulatát pedig a fejés monotoníájával próbálta megfékezni, elrendezni. Nagyapánkat megitta a friss tejjel, attól a kapatos emberben aztán egészen felborult a világ. Éppen oda hanyta az ecetes tejet, ahová a bíróné is szokta a maga nedveit az udvari trágyadombon. A sápadt ember ki is józanodott a gyámoltalanság perceiben, s már

csak beköszöngetett minden nyíláson, ami mellett eltolta a kerékpárját. A kapuban apánk – vesztere – utolérte. Esetlen kézfogással indította volna el nagyapánkat, aki megint félreértette a helyzetet, hát megkérdezte: akkor hazajössz, ugye? Apánk fejében meginogtak az ellenérvek, s megingott testében, szívében is a büszkeség. Meggondolom, mondta csöndesen.

Nézegette egy ideig a fölvert porcsíkot a faluja felé. A bíró kibicegett hozzá a kapuba, és megkérdezte: mikor akarod hazavinni a részedet? Apánk elsiette a választ: holnap.

Nem tiltakozott senki a vasárnap miatt, a fiúk segítettek a zsákok föltornyozásában a kisebbik szekéren. Menjen veled valaki? – kérdezte a bíró. Ez világos beszéd volt. Apánk ügyetlenül szellemeskedett: maguktól nem találhatnak vissza a lovak?

Máma még visszajöhetsz, mondta elköszönésként a bíró. Apánk fölült a gazdafiú mellé a bakra, de nem vette át a gyeplőt. Mindenki értette a döntését.

A gazdafiú útközben inkább a falu eladó lányairól kérdezősködött, több szót váltottak, mint egész évben együttvéve. Apánk szélsőségesen sovén kinyilatkoztatásokat tett mindkét falu női esztétikájáról. Kisfalun szélesszájú, nagy állú lányokat látott, egyik jobban taszította, mint a másik, mocorgó érzékiségét még eltaposták a pubertás előtti állapotból hozott gyermeki indulatok. Az otthoniakról ugyan együttérzőn gondolkodott, de ez csak a primitív fajelmélet látászavara volt. Érdekesnek találta az alsószoknyákkal preparált faros lányokat, a menyecskék széles medencéit, az arcokat szelíden horpasztó gödröcskéket a nevetés önfeledtségében. Szerette a kusza bozontokat az arcok mögött, talán a markolás uralkodni vágyást segítő szim-bólumát kereste a szöghajakban.

A gazdafiú elunta az értéktelen információkat, konkrét nevekre, vagyonkákra lett volna kíváncsi, de apánk tanulatlan legényke volt ebben a tudományban, s még a trágyadomb méreteiből sem vont le soha közgazdasági jelentőségű következtetéseket. A faluba behajtva végleg eltávolodtak egymástól az érdekek. Apánk kihegyesedett a bakon, fürgébb mozgásba hozta az ostor szelíd végét, s élvezte a zsírtalan kerékagyak hosszadalmas nyögdecselését a zsákok terhe alatt. Buzgó köszönőfiúvá nemesedett amúgy hetyke kamaszsága, és minden megszólításhoz nagy lélegzettel készült hozzá, mert hírt akart adni minden utca felé magáról. A gazdafiú tekintetét elvonták a porták, a lányok mozgásba lendült szorgalmasságai, s ha nem is vitte túlzásba, de kalapbökésekkel közeledett az ismeretlenségből, amíg valaki végre föl nem fedezte benne a szomszéd bíró fiát. Apánkat a megfékezett lendület nem örvendeztette meg igazán, ő nem akart rokonságfejtő szójátékokba gabalyodni, sőt a szívére vette, hogy kicsúszik a kezéből a hazafelé haladás diadalmenetének irányítása. Mégis el kellett fogadnia a nemkívánatos állapotot: megmaradt kiskocsisnak egy nőülésre fanyalodó legény oldalán, aki már önmaga létével is elnyomta apánk remélt dicsőségét. Lassan visszagörbült a háta a lovak farához, s mire a Nagykangyi széles utcájába befordultak, a kedve is elment a hazaéréstől. A bíró fia addigra le is ugrott az ismerősök, távoli rokonok kedvéért a bakról, s még rá is parancsolt apánk

rossz döntésére: lassan a testtel! Hát megálltak, s majd egy óra kellett hozzá, hogy beporoszkáljanak a Csillag sorra. Nagyapánkat remélte kinn állni a kapuban, szélesre tárt bejáratról, összefutott szomszédokról és nagybácsikról kezdett újra ábrándozni, de ebből sem valósult meg semmi. Ki kellett nyitnia a kaput, s nagyapánk helyett Etel nénével nézhetett farkasszemet, ami legalább kárpótolta némileg a történetekért. Ahogy lelépett a földre, s megállt az asszony mellett, végre megérezte, hogy minden megváltozott, csak egészen máshonnan szemlélve a világot. Az asszony a válláig ért, törött volt, mint a kender, rekedt, mint az ázott kacsák. Apánk nem mutatott hajlamot semmiféle ölelkezésre, annál inkább az udvart döngető járásra a kamrák felé. A rokon közelitést meghagyta a bíró fiának, s nagy örömet lelte a látványban: a legény is lezárta egy távolságtartó biccentéssel az ismerkedés aktusát.

Etel nénénk alól mégsem csúszhatott ki egészen a talaj, s ha felülkerekedni már nem is merészkedhetett, az alul maradás helyett gyors taktikázással egyenrangúságot színlelő mozgásba és kommunikációba kezdett. Hálálkodott az Úristen kegyelmének, a bíró úr emberségének, de még a fiatalúr szívességének is, hogy ebből a senki fiúcskából ilyen hamar ilyen hasznos szolgagyereket faragtak a maguk képére... Simogatta a zsákok rusztikus vállát, megszagolta érintésük után a tenyerét, nem szégyellte nyitogatni a férfiak előtt az ajtókat, eltorlaszolt utakat, hogy egymásra és egymáshoz támogatva, tornyozva láthassa a maga kamrájában az éhséget csillapító kenyérmagok csomagjait. Zsebében rejtegette a nagykulcsot, hogy a retesz az ő vagyónvédő szolgálatába álljon, mikor apánk lihegés nélkül futott versenyt az egykedvű gazdafiúval a szekér és a kamra között.

Elfelejtett segíteni a kocsihoz a kifarolással. Azt is messziről nézte, ahogy lassan a ház köré gyülekezik az utca. A fülében sípolt a vér forrongó lüktetése, s megtapasztalt természetével, végtagjaival inkább hárította, mint fogadta a szíves köszöntéseket. Tizennégy éves korában orra bukott a testéről levedlő gyermekség elrongyolódott gúnyájában. Ott állt a két nagybácsi karjai között, akik megénekeltek a hazatérését, mert falusi kedves ripacsok voltak, és elszorult torkával nem tudott velük tartani, s nem is rájuk vágyott. Az apját pislogta, hogy jön-e már valahonnan, de nem kerítette elő sem a ház, sem a kert, sem a kukoricaföldek felől ereszkedő ösvény. Nagyapánk a domb tetején üldögélt láthatatlanul, bokrok takarásában, ahol apánk nem is olyan régen lopni készült az ő kedvéért. S most ő lopta az időt, a hazatérés negyedóráit, hogy tanúk nélkül és gyorsan lezárhassa egy félresikerült év utolsó jelenetét.

Szürkültre időzítette az érkezést, kézfogással jelezte, hogy örül apánknak, s mégsem mutatja. Bejárta egy gyertyával a kamrát is anélkül, hogy beszéltek volna egymáshoz. Apánk elakadt a lezuhanó sötétségben.

Éjjel az istállóban már arra gondolt: meddig tart a bíró megszabott ideje a vizszatérés esélyével? De már csak józanító tanulság maradt ez is. Fölkelt, és megérezte, hogy hideg az istálló. Nem volt benne rajta kívül senki.

(Éjjel van. Nem hiszek a fülemnek, álmodok a telefon türelmetlen hisztériájában. Felülök, bámulok magam elé. Reggel van, és zeng a telefon. Este úgy váltunk el apánktól, hogy pezsgőztünk. Anyánk is kapott egy kis pohárral, mikor koccintottunk vele, váratlanul kimondta: egészségünkre. Meghatódtunk, apánk könnyezett, látod, kérdezte oktató görcsöléssel, ugye, hogy meggyógyul? Még nem tudtam, hogy mi a teendő, tehát okoskodtam egy keveset, attól elromlott a házassági évforduló pezsgős zamata. De aztán apánk megbékélt a makacssággal, hazakocsiztunk a kórházból, anyánk már nem rémült el a távozásunk láttán, inkább tolt bennünket kifelé, igyekeztem leplezni apánk elől, ne essen szét teljesen ez a nap. Otthon még iszogattam vele, aludjon minden eddiginél mélyebben. Azt mondta, van nála egy kis pénz, dugjam el a hosszú kabát zsebében. Eldugtam. Lefeküdt háromszor is, de csak a pezsgős palack üressége lassította le a mozgását. Izgatott maradt így is a keze, babrált vele, nem mertem elindulni, amíg el nem aludt.

A mentősök telefonáltak, megbénultam, nem találtam a kocsikulcsot, aztán a lakást felejtettem nyitva, félútról vissza kellett telefonálnom. Két lezárt utcába hajtottam be ostobán, nehéz volt manőverezni, ismerős rendőr csóválta felém a fejét, aztán segített. Mire hazaértem, testvérem már a szomszédasszony ajtajában könyörgött apánknak: jöjjön haza, papa, itt vagyunk, ezek nem rendőrök, segíteni jöttek.

Hosszan gabalyítjuk a fonalat, apánk bereteszelte az ajtót, a riadt szomszédasszony sem mehet haza, apánknak nincs hangja, tehát fuldoklik, tehát a szíve vergődik ismét az elnyűtt testben. A második infarktustól rettegünk, a szelídségünk háttartalan, ennél már csak a tehetetlenségünk nagyobb. Apánk elvéti a kulcs fordítását, rá tudunk rontani, két oldalról ölelgetjük, fogjuk le szélmalomkarjait, próbáljuk megérteni, hogy kik rabolták ki, miért van mezítláb, pizsamában, kik zárták be a pincébe, s hogyan szabadította ki onnan a rémült szomszédasszony. Dehogyan szabadítottam, mentegetőzik, én csak láttam, hogy rázza a vaskaput, és segítséget hívta...

Zúrzavar. A mentősök sértettek, őket egy beteg se fenyegetse... Aztán felismerik, hogy összemaszatolták magukat a szakmájukhoz méltatlan struccolással, még egyszer nekifeszülnek, hogy közös erővel beültessük apánkat a kocsiba. Apánk követeli a pénzét, elképesztő erővel támasztja ki az ajtóban magát, nem lehet elmozdítani. Eszembe jut az esti a pénzdugdosás, benyúlok a „rejtekhelyre”, kiveszem a pénzét, a kezébe adom, itt van papa, hiszen megvan... Visszatették, mondja a fogyó levegő utolsó leheletével. El kell kapni, hogy le ne zuhanjon a lépcsőn. De zuhannék vele magam is, ha csak ketten lennénk. Elengedem a kezét, hagyom, hogy vigyék. Minden erőmmel azon vagyok, hogy bebizonyítsam: félreértettem apánkat. Pedig nem hiányzik neki a közelségem. Majdhogynem menekül előlem azokkal, akiket eddig becsmérelt, akik elől bezárkózott.

Mit álmodott, papuska? kérdezgetjük magunktól, és tehetetlenül elszenvedjük, hogy ránk települjön az egész éjszaka minden gyanúja. Apánk visszanéz a mentőautóból. Lesújtó az utolsó pillantása.)